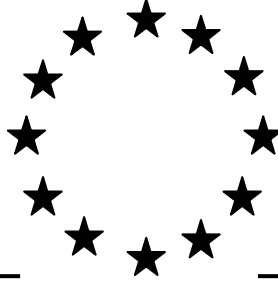

**CONSEIL DE
L'EUROPE**

**AVRUPA
KONSEYİ**

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ DAİRE

İPEK – TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 25760 /94)

KARAR

STRAZBURG

17 Şubat 2004

Bu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi hükümleri uyarınca kesinlik kazanmaktadır. Bu karar metni, Mahkeme'nin seçilmiş karar ve hükümleri resmi raporlarında nihai şekilde yayınlanmasından önce Sekretarya revizyonuna tabidir.

İpek - Türkiye davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Dairesi),

Sn. J. P. COSTA, Başkan

Sn. L. LOUCAIDES,

Sn. R. TÜRMEEN,

Sn. K. JUNGWIERT,

Sn. V. BUTKEVYCH,

Sn. W. THOMASSEN

Sn. M. UGREKHELIDZE, yargıçlar ,

ve Kısım Sekreteri T. L. Early'nin katılımı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Heyeti olarak toplanmış,

14 Mayıs 2002 ve 27 Ocak 2004 tarihindeki gizli görüşmesi sonucunda, yukarıda anılan tarihte benimsenmiş olan aşağıdaki karara varmıştır:

USULİ İŞLEMLER

- Dava, Türk vatandaşı Abdürrezzak İpek ("başvuran") tarafından İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına dair Sözleşme'nin ("Sözleşme") eski 25. maddesi bağlamında İnsan Hakları Komisyonu'na ("Komisyon") Türkiye Cumhuriyeti aleyhine 18 Kasım 1994 tarihinde yapılan başvurudan (başvuru no. 25760/94) kaynaklanmaktadır.

- Hukuki yardım alan başvuran, İngiltere'de görev yapan avukatlar profesörler Françoise Hampson ve Kevin Boyle tarafından temsil edilmiştir. 13 Mart 2000 tarihinde avukatlar, İngiltere'de görev yapmakta olan William Bowring lehine çekilmiştir. Aynı gün, başvuran, Londra'da faaliyet gösteren bir sivil toplum örgütü olan Kürt İnsan Hakları Projesi (KHRP) bünyesinde çalışan Philip Leech'i ve Türkiye'de çalışan avukat Osman Baydemir'i vekil tayin etmiştir. 11 Haziran 2002 tarihli yazıyla başvuran, İngiltere'de görev yapan avukatlar Mark Müller, Tim Otty, Jane Gordon ve Philip Linch'i ve Türkiye'de görev yapan avukatlar Osman Baydemir, Cihan Aydın ve Reyhan Yalçındağ'ı vekil tayin ettiğini Mahkeme'ye bildirmiştir. 16 Ağustos 2002 tarihinde Philip Linch çekilmiş, yerini KHRP avukatı Anke Stock almıştır.

3. Türk Hükümeti ("Hükümet") Mahkeme önündeki işlemler açısından bir Ajan tayin etmemiştir.

4. Başvuran, oğulları İkrım ve Servet İpek'in kaybolmasından şikayetçidir. İkrım ve Servet'in, son olarak, kendileriyle beraber gözaltına alınan üç kişi tarafından görüldüğü iddia edilmektedir. Başvuran, ayrıca, Lice yakınlarında, Türelı köyü dışındaki Dahlezeri mezrasında güvenlik güçleri tarafından 18 Mayıs 1994 günü düzenlenen operasyonda evinin ve mülkünün tahrip edildiğini iddia etmektedir. Başvuran, Sözleşme'nin 2, 3, 5, 13, 14 ve 18. maddeleriyle 1 No'lu Protokolün 1. maddesine dayanmaktadır.

5. Başvuru, 11 No'lu Protokol yürürlüğe girince Mahkeme'ye sevk edilmiştir (11 No'lu Protokolün 5 § 2 maddesi). Başvuru, Mahkeme'nin 1. Kısımına verilmiştir (İçtüzük, 52 § 1 madde) ve bu bölüm içinde Davayı inceleyecek olan daire (Sözleşme'nin 27 § 1 Maddesi), İçtüzüğün 26 § 1 maddesine uygun olarak teşekkül etmiştir.

6. 1 Kasım 2001 tarihinde Mahkeme, dairelerin oluşumunu değiştirmiştir (İçtüzük 25 § 1). Bu dava, yeni oluşturulan İkinci Daire'ye verilmiştir (İçtüzük 52 § 1).

7. 14 Mayıs 2002 tarihli kararıyla Mahkeme başvuruyu kabuledilebilir bulmuştur.

8. Başvuranın oğullarının kaybolması ve mülkünün tahrip edilmesiyle ilgili olarak taraflar arasındaki ihtilafı göz önüne alan Mahkeme, Sözleşme'nin 38 § 1 (a) maddesi kapsamında, bir soruşturma yürütmüştür. Mahkeme, Ankara'da 18 ve 20 Kasım 2002 tarihlerinde düzenlenen duruşmalarda ifade alması için üç delegeyi görevlendirmiştir.

9. Başvuran ve Hükümet esaslar üzerinde kendi görüşlerini sunmuşlardır (İçtüzük 59 § 1 maddesi). Daire, taraflara danıştıktan sonra, esas hakkında duruşma yapılmasına gerek olmadığına karar vermiştir (İçtüzük 59 § 3 ve devamı). Taraflar, birbirlerinin görüşlerine yanıtlarını yazılı olarak sunmuştur.

OLAYLAR

I. DAVANIN ŞARTLARI

10. Başvuran, 1942 doğumlu olup şu anda Diyarbakır'da yaşamaktadır. Söz konusu olayların olduğu dönemde, başvuran, Diyarbakır Lice İlçesi yakınlarında, Türelî Köyü dışındaki Çaylarbaşı (Kürtçe Dahlezeri) mezrasında yaşamaktaydı. Başvuru, 18 Mayıs 1994 tarihinde güvenlik güçleri tarafından başvuranın köyüne düzenlenen operasyon sırasında, başvuranın Servet ve İkrâm İpek isimli iki oğlunun gözaltında kaybolduğu iddiasıyla ilgilidir. Başvuru, ayrıca, bu operasyonda başvuranın evinin ve mülkünün zarar gördüğü iddiasıyla ilgilidir.

A. Olaylar

11. Başvuranın iki oğlunun kaybolmasıyla ve aile evinin tahrip edilmesiyle ilgili olaylar taraflar arasında ihtilafıdır.

12. Başvuranın sunduğu şekliyle olaylar 1. Kısımda verilmiştir. Hükümetin sunduğu şekliyle olaylar 2. Kısımda verilmiştir.

13. Taraflarca sunulan belgelerin özeti B Bölümündedir. Ankara'da düzenlenen duruşmada Mahkeme delegelerince alınan ifadelerin özeti ise C Bölümünde verilmiştir.

1. Başvuran tarafından sunulduğu şekliyle olaylar

14. 17 Mayıs 1994 tarihinde başvuran ve oğlu İkrım İpek Türeli köyünün dışında koyunlarını otlatmakta iken, yanlarına gelen askerler kimliklerini ister. Kimlikleri gören askerler uzaklaşır. Başvuranın diğeri oğlu Servet İpek'in Lice'de görevli askerlerle ilişkileri iyidir, öyle ki, bazen beraber çay içerler.

15. 18 Mayıs 1994 tarihinde sabah 10.00 civarında, başvuran ve oğlu İkrım, koyunları Türeli köyü yakınındaki mezraya getirirken, 100 kadar üniformalı asker köye operasyon düzenler. Askerler araçlarından iner ve mezraya yaya olarak girer. Askerlerde G-3 piyade tüfeğinin yanı sıra başka silahlar da vardır. Askeri bir helikopter mezranın üzerine gelir. Başvuran, askerlerin Lice'den değil, Bolu'dan geldikleri sonucuna varır. Lice'de görevli askerler, başvuranı, Bolu'dan gelecek askerlere karşı daha önce uyarmıştır.

16. Askerler, başvuran ve İkrım İpek'e, diğeri köylülerle bir araya gelmelerini emreder. Erkekler, kadınlar ve genç erkekler mezranın dışındaki okula toplanır. Genç kızların mezrada kalması emredilir. Mezradaki evler okuldan gözükmemektedir. Bir grup asker okulda kalır; diğeri grup mezraya gider.

17. Başvuran, mezradan ve köyden alevler yükseldiğini görür. Kadınlar ve çocuklar ağlamaya başlar. Askerler köylüleri tehdit eder: "Ağlamaya başlarsanız, sizi de, evlerinizi yaktığımız gibi yakarız." Bunun üzerine köylüler susar.

18. Başvuranın ve kardeşlerinin evleri tamamen yanar. Evlerin çoğu yıkıldıktan sonra askerler köylüleri serbest bırakır. Ama başvuranın oğulları İkrım İpek ve Servet İpek ile Seyithan, Abdülkerim, Nuri ve Sait Yolur serbest bırakılmaz. Bu kişiler, askerlerin ekipmanlarını araçlarına taşımak üzere askerlerle gider.

19. Başvuran mezraya döndüğünde evlerin alevler içinde olduğunu görür. Genç kızlar, başvuran ve diğeri köylülere, askerlerin evlere beyaz tozlar attığını ve sonra ateşe verdiğini anlatır. Alevler o kadar yayılmıştır ki başvuran hiçbir şey yapamaz.

20. Başvuran ve diğeri köylüler yanmayan evlere sığınabileceklerini düşünürler.

21. Saat 15.30 sularında aynı askerler mezraya yeniden operasyon düzenler. Askerler, bazı evlerin neden yakılmadığını sorarlar. Başvuran ve diğeri köylülerden "biz söndürmedik, belki

siz doğru şekilde yakmadınız” yanıtını alan askerler diğer evleri de yakacaklarını söylerler ve evleri ateşe verirler. Başvuran, Türelî ve Makmu Kirami köylerinin de aynı gün yakıldığını öğrenir.

22. Başvuranın eşi Fatma, askerlere, Kürtçe olarak, oğulları Servet İpek ve İkrâm İpek'e ne olduğunu sorar. Askerler, Kürtçe anlamadıklarından ne dediğini sorarlar. Başvuran, eşinin, oğullarının nerede olduğunu sorduğunu söyler. Bunun üzerine, askerler, başvuranın oğullarının Lice'de olduğunu ve yakında serbest bırakılacaklarını söyler.

23. İkinci yangından sonra, askerler köyde bekler ve akşam, Lice'ye doğru köyden ayrılırlar.

24. Evi yanan başvuran, eşi Fatma, oğlu Hakim ve İkrâm İpek'in eşi Sevgöl ile birlikte Türelî köyüne bağlı olup daha önce boşaltılan Kalenderesi mezrasında bulunan bir eve yerleşir. Üzerlerindeki giysilerden başka giysileri olmayan başvuran ve ailesine komşuları birkaç elbise verir. Burada, dört ay boyunca son derece yoksul koşullarda yaşamak zorunda kalırlar. Başvuran daha sonra Diyarbakır'a taşınır. Hükümet, evi yakıldıktan sonra, başvuran ve ailesine hiçbir yardımda bulunmamıştır.

25. Ertesi gün, gözaltına alınan Abdülkerim, Nuri ve Sait Yolur serbest bırakılır. Bu şahıslar, başvurana doğrudan olmasa bile, üçüncü kişiler vasıtasıyla, ilk gece saat 22.00'ye dek gözleri bağlı şekilde aynı yerde tutulduklarını bildirir. Saat 22.00 civarında, İkrâm ve Servet İpek'le ayrılırlar ve onları bir daha onları görmezler. Seyithan Yolur İkrâm ve Servet İpek ile kalır. Bu üç kişi o günden beri kayıptır.

26. İkrâm ve Servet İpek gözaltına alındıktan 15 gün sonra, oğulları hakkında hiçbir malumat edinemeyen başvuran Diyarbakır'a gider. Bir akrabasının yardımıyla Diyarbakır DGM Başsavcılığı'na başvurur. Başvuran, ayrıca, Lice Savcılığı'na ve Lice Jandarma Komutanlığı'na da başvuruda bulunur. Başvuran, adigeçen devlet kurumlarından oğullarıyla ilgili bilgi alamaz.

27. 15 Kasım 1994 tarihli bir yazıyla, Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı'nda görevli kıdemli yüzbaşı İbrahim Erge, Şakir Yolur'a, 18 Mayıs 1994 günü, Lice İlçesi Türelî Köyü Çağlarbaşı mezrasında güvenlik güçleri tarafından operasyon düzenlenmediğini ve oğlu Seyithan Yolur'un tutuklanmadığını bildirir.

28. 27 Ekim 1994 tarihinde, başvuran Diyarbakır DGM Başsavcılığı'na bir dilekçe daha yazarak oğlunun başına ne geldiğini sorar. Başvuran Savcı ile görüştürülmez ama orada bulunan bir sivil polis kayıtlara bakar ve başvurana sözkonusu kişilerin isimlerinin kayıtlı olmadığını sözlü olarak bildirir.

29. Başvuranın diğer oğlu Hakim İpek, OHAL Bölge Valisi'ne iki veya üç dilekçe gönderir. Valilikten gelen iki yazıda kardeşlerinin hiç gözaltına alınmadığı bildirilir. Bunun üzerine sinirlenen Hakim İpek gelen yazıları yırtar ve parçalarını çöpe atar.

30. 23 Aralık 1999 tarihinde başvuran, Kulp Jandarma Komutanlığı'na gidip oğullarının nerede olduğunu sorar. Başvuran, çocuklarının Devlet tarafından gözaltına alındığını ifade eder. Jandarmalar, başvurana yalan söylemekle suçlayarak, oğullarını PKK'nın kaçırdığında ısrar eder. Başvurana bağırarak jandarma, neden Türk Devleti'nden şikayet ettiğini sorar. Baskı altında kalan başvurana, içeriği başvuran tarafından bilinmeyen belgelere parmak bastırılır.

2. Hükümetin sunduğu şekliyle olaylar

31. 18 Mayıs 1994 tarihinde Türel Köyü'nde veya Dahlezeri mezrasında askeri bir operasyon düzenlenmemiştir. Ne başvuranın oğulları, ne de başka bir kimse gözaltına alınmamıştır.

32. Başvuran, DGM Başsavcılığı'na 27 Ekim 1994 tarihinde bir dilekçe vererek Servet ve İkrım İpek'in gözaltına alındıktan sonraki akıbetlerini sorar. DGM Başsavcılığı, güvenlik güçlerine, başvuranın oğullarının, DGM kapsamına giren suçlardan gözaltına alınıp alınmadığını sorar. Güvenlik güçleri, ilgili kişilerin gözaltına alınmadığını bildirir ve güvenlik güçlerinin cevabı başvurana iletilir.

33. Başvuran, oğullarının kaybolduğu iddiasıyla ilgili olarak, Lice Savcılığı'na veya Lice İlçe Jandarma Komutanlığı'na başvurmamıştır. Bununla birlikte, Hükümete yapılan başvurunun ardından, Lice Savcılığı tarafından re'sen soruşturma açılır. Fakat, başvuranın Komisyona bildirdiği adreste başvurana ulaşamaz. Başvuran, komşuları tarafından da bilinmemektedir. Muhtarlık kayıtlarında da başvuranın ismine rastlanılmaz.

34. Hükümet, soruşturma sonucunda iddiaları destekleyecek herhangi bir bulguya ulaşamadığını ve buna dayanarak Lice İlçe İdare Kurulu'nun, güvenlik güçleri hakkında

men-i muhakeme kararı verdiğini belirtir. Bu karar, başvuranın adresinin bilinmemesinden dolayı kendisine iletilmemiş ve Lice Kaymakamı soruşturmanın sonucunun gazetede yayımlanmasını istemiştir.

35. Son olarak Hükümet, açılan idari soruşturmada Kulp Jandarma Komutanı'nın da görevlendirildiğini ve adı geöen Komutanlığın, başvuranı, ifadesine başvurulmak üzere, çağırdığını ifade etmiştir.

36. 26 Aralık 1999 tarihinde, Jandarma Komutanı, başvuranı, öne sürdüğü iddialar ve “Avrupa İnsan Hakları Diyarbakır Şubesi”nin de aralarında olduğu çeşitli makamlara yaptığı başvurular hakkında sorgulamıştır. Başvuran iddialarını yinelemiş ve oğullarının götürüldüğünü ve mezrasındaki tüm evlerin askerler tarafından yakıldığını ileri sürmüştür. Başvuran, “Avrupa İnsan Hakları Diyarbakır Şubesi”ne kesinlikle başvuruda bulunmadığını iddia etmiştir. Başvuran, Komutanlığa ifade vermemiş ve iddiaları konusunda bir belge imzalamamıştır.

B. Taraflarca sunulan belgeler

37. Aşağıda verilen bilgiler, başvurunun, 7 Mart 1995 tarihinde davalı Devlet'e bildirilmesini müteakip yürütölen soruşturmayla ilgili belgelerden edinilmiştir.

1. Diyarbakır ve Lice Cumhuriyet Savcılıkları'nca açılan soruşturmalar

38. 3 Mart 1995 tarihinde, Diyarbakır Vali Yardımcısı Sefa Özmen, 23 Ocak 1995 tarihli dilekçesine cevaben Hakim İpek'e, güvenlik güçlerinin dilekçede geöen tarihlerde bir operasyon düzenlemediğini, kardeşlerinin isimlerinin güvenlik güçlerinin arananlar listesinde yer almadığını ve kardeşlerinin yerinin yetkili makamlar tarafından bilinmediğini bildirmiştir.

39. 25 Nisan 1995 tarihinde, Diyarbakır Başsavcılığı, başvuranın Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'ne çağrılarak ifadesinin alınmasını istemiştir. Bu yazıda geöen başvuranın adresi, apartman numarası hariö, başvuru formunda verilen adresle aynıdır. Başvuruya göre, apartmanın adı ‘Varol’dur, ama savcının yazısında ‘Baro’ olarak geömiştir.

40. 2 Mayıs 1995 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, başvuranın belirttiği caddede Baro adlı bir apartmanın olmadığını Savcılığa bildirmiştir. Yazıda, başvuranın semtte tanınmadığı ve isminin muhtarlık kayıtlarında geçmediği belirtilmiştir.

41. 18 Mayıs 1995 tarihinde, yetki alanına Türel köyü de giren Tepe Jandarma Karakolu Komutanı, Abdürrezzak İpek ve ailesinin köyü terk ettiğini ve Hatay Dört Yol kasabasına çalışmaya gittiğini bildirmiştir.

42. 24 Mayıs 1995 tarihinde Diyarbakır Başsavcılığı, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından 20 Nisan 1995 tarihinde kendisine gönderilen yazının bir suretini Lice Başsavcılığı'na göndererek başvuranın evinin yakılması ve oğullarının güvenlik güçleri tarafından götürülmesine ilişkin iddialarının araştırılmasını istemiştir.

43. 7 Haziran 1995 tarihinde, Lice Başsavcılığı, Lice Jandarma Komutanlığı'na gönderdiği yazıyla, 18 Mayıs 1995 tarihinde Turalı Köyü'nde bir operasyon düzenlenip düzenlenmediğini ve Servet ile İkrâm İpek'in gözaltına alınıp alınmadığını sormuştur. Başsavcı ayrıca, başvuranın adresinin tespit edilerek başvuranın Savcılığa çağrılmasını istemiştir.

44. 13 Haziran 1995 tarihinde, Lice Savcılığı, Lice Jandarma Karakolu'na gönderdiği başka bir yazıyla köyün adının yanlışlıkla Hani kasabasına bağlı bir köy olan "Turalı" olarak geçtiğini bildirmiştir. Savcı, 7 Haziran 1995 tarihli yazısındaki ricasını yineleyerek Jandarma Komutanı'ndan araştırmasını "Türel" köyünde yapmasını istemiştir.

45. 20 Haziran 1995 tarihinde Lice Jandarma Komutanlığı, Savcılığın taleplerine verdiği yanıtta, başvuranın güvenlik güçleri tarafından hiç gözaltına alınmadığını ve sözkonusu tarihte Türel köyünde bir operasyon düzenlenmediğini bildirmiştir. Komutanlık ayrıca, başvuranın köyden ayrıldığını ve çalışmak amacıyla Hatay Dört Yol'a gittiğini belirtmiştir.

46. 21 Haziran 1995 tarihinde, Lice Savcılığı, Memurin Muhakematı Kanunu'na dayanarak görevsizlik kararı vermiş ve dosyayı Lice İlçe Kaymakamlığı'na göndermiştir. Adıgeçen kanuna göre, güvenlik güçlerinin yargılanması için izin gereklidir.

47. 2 Şubat 1996 tarihinde Diyarbakır Jandarma Komutanlığı, Lice Kaymakamlığı'ndan gelen isteğe uyarak, Jandarma Yarbay Turgut Alpi'yi başvuranın iddialarını araştırması için görevlendirmiştir.

2. Yarbay Alpi tarafından yürütülen soruşturma

48. 28 Şubat 1996 tarihinde Yarbay Alpi, Lice Jandarma Komutanlığı'na bir yazı göndererek olay gününde görevli askeri personelin isimlerini ve adreslerini istemiştir. Alpi, operasyon tutanaklarını, gözaltı kayıtlarını ve gerekli diğer belgeleri de istemiştir.

49. Yine 28 Şubat 1996 tarihinde, Yarbay Alpi, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nden, Abdürrezzak İpek'in çağrılmasını ve köy yakma ve kaybolma iddiaları açısından, ifadesinin alınmasını istemiştir. Bu yazıya göre, Abdürrezzak İpek 1959 doğumlu olup Diyarbakır'da yaşamaktadır.

50. Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, Abdürrezzak İpek'ten 8 Mart 1996 tarihinde alınan ifadenin ve şahsın kimliğinin fotokopisini Yarbay'a göndermiştir.

51. Abdürrezzak İpek, ifadesinde, Türel köyünün nerede olduğunu bile bilmediğini ve çocuklarının askerler tarafından götürülmediğini söylemiştir. Aslında, Abdürrezzak İpek'in bu isimlerde çocuğu da yoktur. Kimlik fotokopisine göre, İpek 1 Ocak 1959 doğumludur.

52. 12 Mart 1996 tarihinde, Lice Jandarma Komutanlığı yarbayın isteğine cevap vererek iki sayfalık gözaltı tutanaklarının ve Lice Jandarması'nın günlük faaliyet defterinin iki sayfasının fotokopisini göndermiştir. Lice Jandarma Komutanı, yazısında, askerlerinin, 18 Mayıs 1994 tarihinde Türel köyüne operasyon düzenlemediğini ve Servet ile İkrım İpek'in gözaltına alınmadığını ifade etmiştir. Yazıda ayrıca, 18 Mayıs 1994 tarihinde, Binbaşı Şaap Yaralı'nın komutan olduğu ve Yaralı'nın İç Anadolu'da bir kasabaya tayin olduğu belirtilmiştir. Yetki alanına Türel Köyü de giren Tepe Jandarma Karakolu'nun komutanı ise Başçavuş Şükrü Günlükçü'dür. Bu şahıs da ülkenin batısına tayin olmuştur.

53. Yukarıda da bahsedilen yazıya ek olarak gönderilen gözaltı tutanakları Mahkeme'ye sunulmuştur. Tutanaklarda, İkrım ve Servet İpek'in isimleri geçmemektedir. Lice Jandarma Karakolu'nun günlük faaliyet defterinde de sözkonusu dönemde bir operasyon düzenlenilmediği açıktır.

54. 25 Mart 1996 tarihinde, Yarbay Alpi soruşturma raporunu tamamlamıştır. Yarbay, 18 Mayıs 1994 tarihinde Türel köyünde operasyon düzenlenmediği ve hatta o gün güvenlik güçlerinin köye hiç gitmediği sonucuna varmıştır. Yarbay Alpi'ya göre, Abdürrezzak İpek'in, ifadesinde, Türel köyünden olmadığını, evinin yakılmadığını ve çocuklarının gözaltına alınmadığını söylemesi operasyon düzenlenmediğini kanıtlamaktadır. Alpi'ya göre, güvenlik güçleri mensuplarının yargılanmasına izin verilmemesi gerekir, çünkü yasadışı bir olay meydana geldiğine ilişkin en ufak bir delil yoktur. Bu rapor Lice Kaymakamlığı'na 1 Nisan 1996 tarihinde gönderilmiştir.

3. Lice İlçe İdare Kurulu ve Diyarbakır Bölge İdare Mahkemesi önündeki işlemler

55. 16 Mayıs 1996 tarihinde, Lice Kaymakamı başkanlığında toplanan Lice İlçe İdare Kurulu, Yarbay Alpi'nin raporuna dayanarak, güvenlik güçleri mensuplarının yargılanmasına izin vermemiştir. Bu karara, iç hukuk uyarınca, re'sen itiraz edilmiştir.

56. 18 Ekim 1996 tarihinde Diyarbakır Bölge İdare Mahkemesi itirazı reddetmiş ve İdare Kurulu'nun yargılamama kararını onamıştır. Yetkili makamlar tarafından adresi bilinmediği için karar, Abdürrezzak İpek'e tebliği edilememiştir. Bundan dolayı, Lice Kaymakamı, kararın bir gazetede yayımlanmasını istemiştir.

57. Son olarak başvuran, 21 Ocak 2000 tarihinde bir dilekçe sunmuştur. Mektup, başvuranın oğullarıyla birlikte gözaltına alındığı iddia edilen Seyithan Yolur'un babası ve aynı zamanda Sait ve Nuri Yolur'un amcası olan Şakir Yolur tarafından da imzalanmıştır.

58. Başvuranla aynı köyde yaşayan Yolur, başvuranın iddialarını doğrulamış ve Sait ile Nuri'nin serbest bırakılmalarına karşın oğlu Seyithan'ın serbest bırakılmadığını iddia etmiştir. Olaydan sonra oğlundan haber alamamıştır.

59. Yolur, çeşitli askeri kuruluşlarda araştırma yapmış ve bu konuda Genelkurmay Başkanlığı'na bir telgraf yollamıştır.

60. Genelkurmay Başkanlığı, cevabi yazısında, operasyon düzenlenmediğini ve anılan kişilerin gözaltına alınmadığını bildirmiştir.

C. Sözlü İfade

61. Dava konusu olayların taraflar arasında ihtilafli olduğunu gözlemleyen Mahkeme, tarafların da yardımıyla bir araştırma yürütmüştür. Bu açıdan, üç Mahkeme delegesi, 18 – 20 Kasım 2002 tarihleri arasında sekiz tanığın ifadesine başvurmuştur. Üç tanık, çağrılmalarına rağmen gelmemiştir. Tanıklardan alınan ifadeler şöyle özetlenebilir:

1. Başvuran

62. Tanık, 1969 yılından 1994 yılı mayıs ayına, “Hükümet mezrayı yok edene dek”, Türel köyü dışındaki Dahlezeri mezrasında yaşadığını belirtmiştir. Mezrada yirmi kadar aile yaşamaktadır. Mezra sakinlerinin hepsi akrabadır. Başvuran, sığırcılıkla ve çiftçilikle uğraşmaktadır.

63. Başvuran, 18 Mayıs 1994 tarihinde mezraya iki saldırının olduğunu, ilk saldırının öğle namazı vaktinde gerçekleştiğini söyler. Askerler, çocuklar dahil, tüm köylüleri (yüz kişi civarında) okulun önünde toplar. Başvuranın arasının iyi olduğu muhtar o gün mezrada değildir. Erkekler, kadınlarla çocuklardan ayrılır. Askerler kimlikleri toplar. Herhangi bir isim çağrılmaz. Başvuranın oğullarının da aralarında bulunduğu altı kişi askerlerce götürülür. Rastgele (“Sen, sen ve sen” denerek) seçilen bu kimseler askerlerin sırt çantalarını taşır. Askerler diğer köylülerin kimliklerini dağıtır ve onları serbest bırakır. Bu sırada, başvuran mezranın alevler içinde olduğunu görür. Başvuran, mezraya döndüğünde, diğer tüm evler gibi kendi evinin, eşyalarının ve sığırlarının da yandığını görür.

64. Köylüler mallarını kurtarmaya çalışır, ama saat 18.00 civarında askerler geri döner ve köyün boşaltılmasını ister. Başvurana göre, evini söndürmeye çalışanların vurulması emredilmiştir. Uzun bir süre yürütülürler. Bu sırada, başvuran, askerlerin telsizlerini dinler ve operasyonun durdurulmasının istendiğini duyar. Askerler, yangını söndürmeye çalışanların öldürüleceğini söyler. Duruşmada sorgulanırken, başvuran Türkçe'yi anlayabildiğini ifade eder. Başvuran, Türel dahil, diğer köylerin de o gün yakıldığını iddia eder.

65. Başvuran, saldırıların askerler tarafından gerçekleştirildiğini belirtir. Askerlerin G-3 ve G-1 silahları taşıdığını, saldırı sırasında askeri araç ve helikopterler kullandıklarını anlatır. Başvuran, mezrada hiç PKK üyesi görmediğini söyler. Bölgeden uzak yerlerde PKK ile güvenlik güçleri arasında çatışmalar meydana gelse de mezra yakınlarında çatışma olmamıştır. Tanık, mezrada hiç PKK üyesi olmadığını kaydeder. Sorgulanan başvuran, PKK üyelerinin mezraya gelmiş olabileceğini, köylülerin de korktuklarından dolayı onlara yiyecek vermiş olabileceğini anlatır. Başvurana göre, yetkili makamlar köy koruculuğu sistemi kurmalarını önermelerine karşın, mezrada köy korucusu yoktur.

66. Başvuran, saldırıları düzenleyen askerlerin Bolu'dan geldiklerini söyler. Bu askerlerin yanında, Lice'den gelen askerler de vardır. Lice'den gelen askerler eskiden kontrol amaçlı gelmektedirler. Başvuran, oğulları İkrım ve Servet'in, 18 Mayıs 1994 tarihi öncesinde, hiç gözaltına alınmadıklarını ve neden götürüldüklerini bilmediğini ifade eder. Oğlu İkrım, askeri operasyondan iki gün önce Ankara'dan gelmiştir. Diğer oğlu Servet çobanlık yapmaktadır.

67. Oğullarının nerede olduğunu öğrenmeye yönelik araştırmalarla ilgili olarak başvuran, Kulp, Lice, İstanbul, Ankara makamlarına ve Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'ne başvurmuştur. Başvuran, 18 Mayıs 1994 olaylarını müteakip, operasyon sorumlusu komutan Binbaşı Osman Duman'ın ismini bir askerden öğrendiğini beyan etmiştir. Bu bilgiyi daha önce söylememiştir.

2. Sevgol İpek

68. Tanık, sözkonusu dönemde, İkrım İpek ile altı aylık evlidir. Kocasının, Ankara'da üç ay kaldıktan sonra mezraya yeni döndüğünü söyler. 18 Mayıs 1994 sabahı, kayınbiraderi Servet İpek, aileye, mezranın askerle dolu olduğunu haber verir. Herkes mezranın dışındaki okulda toplanır. Bu arada evler ateşe verilir. Tanık, saldırının saat 11.00 sularında meydana geldiğini ve evlerin öğleyin yakıldığını beyan eder.

69. Köylüler okulun dışındayken askerler kimliklerini toplar. Kocası İkrım ve kayınbiraderi Servet dahil altı kişi, muhtemelen genç oldukları için, seçilirler ve askerlerin teçhizatları askeri araçlara taşırılır.

70. Diğer köylülerin saat 13.00'te evlerine dönmelerine izin verilir. Ama birkaç ev dışında, kendi evleri ve eşyaları dahil her şey yanmıştır. Askerler, saat 18.00'de, köylüleri öldürme emri alarak köye geri gelirler. Kısmen yanan veya söndürülen evler tekrar ateşe verilir. Tüm köylüler mezradan çıkarılır. Tanık, telsiz konuşmalarından, öldürme emrinin iptal edildiğini anladığını ifade etmiştir. Saat 19.00'da serbest bırakılan köylülere mezrada kalmamaları söylenir. Tanık, Diyarbakır'daki ailesinin yanına gider.

71. Tanığın, operasyonun Türk askerleri tarafından yürütüldüğünden şüphesi yoktur. Kaç askerin katıldığını tahmin edemez. Tanık, mezrada yaşayan PKK üyesi olmadığını ve PKK mensuplarının, yardım almak için, köye geldiklerini hiç hatırlamadığını söyler. Delegates tarafından sorgulanırken tanık, ne eşinin ne de kayınbiraderinin devlet makamlarıyla bir sorun yaşamadığını ifade eder. Sevgol, yetkili makamlar tarafından, yukarıda bahsettiği olaylara ilişkin hiç çağrılmadığını belirtir.

3. Hakim İpek

72. Tanık, başvuranın oğlu olup İkrım ve Servet İpek'in kardeşidir. Tanık, soruşturma konusu olayların, 18 Mayıs 1994 günü askerlerin köye gelmesiyle başladığını ifade eder. Tanık, "genel operasyon" olarak nitelendirdiği operasyona beş bin askerin katıldığını tahmin eder. Askerler, mezraya, Hac Tepesi'nden yaya olarak gelir. Araçlarını buraya bırakır. Köylüleri köye toplarlar, kadın ve erkekleri ayırırlar. Herkesin kimliği toplanır. Askerler, aralarında kardeşleri İkrım ve Servet İpek ile üç Yolur kardeşin de olduğu altı kişiyi seçerler. Bu kişiler askerlerin sırt çantalarını araçlara taşır. Tanık, bu kişilerin yaya olarak araçlara götürülüp bindirildiğini doğrular. Askerler kimlikleri geri dağıtır. Mezraya dönen köylüler evlerinin yanmakta olduğunu görürler. Tanık, ailesinin hayvanlarının ve eşyalarının yandığını söyler. Tanığa göre, olaylar öğle vaktinde meydana gelmiştir.

73. Bazı köylüler yangını söndürmeye çalışır. Fakat, köylüleri öldürme emri alan askerler saat 16 veya 17 civarı köye döner. Köylüler toplanır ve götürülür. Bununla birlikte, askeri telsizden köylülere ateş açılmaması yönünde bir emir gelir. Bunun üzerine köylülerin mezraya

dönmelerine izin verilir, ama kendilerine, evlerindeki yangını söndürmeye çalışırlarsa öldürülecekleri söylenir.

74. Delegeler tarafından sorgulanırken tanık, mezrada veya komşu köylerde yaşayan PKK üyesi olmadığını, gelen PKK'lılara ise yardım edilmediğini, çünkü devlet makamlarının misillemesinden korktuklarını anlatmıştır. Ayrıca, yetkili makamların bu yöndeki tekliflerine karşın, mezrada hiç korucu yoktur. Tanık, mezranın neden yakıldığını ve kardeşlerinin neden götürüldüklerini bilmediğini söyler. Fakat, mezraya yarım saat uzaklıktaki Türel köyünde bazı askerlerin öldürüldüğünü anlatır. Tanık, delegelere, bölgedeki tüm köylerin yakıldığını kaydeder.

75. Tanık, kendisinin ve babasının (başvuran), kaybolan kardeşlerinin akıbetini öğrenmek amacıyla, makamlara, bir çok yazılı başvuruda bulunduğunu ifade eder. Makamlar, sürekli olarak, kardeşlerinin gözaltında olmadığını bildirir. Tanık, Bölge Valisi'nden gelen yanıtları, sinirlenerek yırttığını anlatır. Tanık, babasının Kiran'da karşılaştığı bir asker, babasına, Operasyon Komutanı'nın ismini söylediğini ifade eder. Babası bu ismi yazmıştır.

4. Mehmet Nuri Yolur

76. Tanık, Dahlezeri mezrasında doğduğunu, ama 1994 yılının başlarında, Diyarbakır'da yaşadığını ifade eder. Mezrada, yirmi ev vardır ve tüm aileler birbirleriyle akrabadır. Yolur, İkrım ve Servet İpek'i tanımaktadır. Tanık, askeri operasyondan iki gün önce mezraya döner. Tanık, 17 Mayıs 1994 tarihinde, Bolu'dan ve diğer bölgelerden gelen askerlerin bölgeye yerleştiğini ve operasyona binlerce asker katılmış olabileceğini söyler. Ertesi gün, tüm köylüler okulun önünde toplanır ve köye yaya gelen askerler evleri yakar. Delegelerce sorgulanan tanık, okulda toplanan köylülerin başında beş – altı asker beklediğini ama mezraya düzenlenen operasyona elli, altmış belki de yüz kadar asker katıldığını tahmin eder.

77. Tanığa göre, herkesin toplandığı okul mezradan on metre uzaklıktadır. Buradan, mezradaki alevleri görür. Köylülerin kimlikleri toplanır ve altı köylüden, (kendisi, Abdülkerim Yolur, Sait Yolur, Seyithan Yolur, İkrım İpek ve Servet İpek) askerlerin sırt çantalarını, köyün tepelik bölgesindeki araçlara taşımaları istenir. Sorgulanan tanık, araçların okuldan gözükmeyeceğini söyler. Tanık, askerlerin, Seyithan Yolur'un asker kaçağı olduğundan dolayı Lice'ye götürülmesi gerektiğini söylediklerini anlatır. Tanık, altı kadar kişinin, 9.00 veya 10.00 sularında, askerle gittiğini tahmin eder. Askeri araçlara giderken, köyden dumanların yükseldiğini görür. Gidecekleri yere ulaştıklarında, akşamüstü olmuştur. Fakat serbest bırakılacakları yerde, üstü açık bir askeri araca bindirilerek elli-altmış askerle birlikte Lice'ye götürülürler. Lice'ye giderken yolda köylerden çıkan dumanları görür. Lice'ye vardıklarında hava kararmıştır. Araçlardan indirilirler ve yüzükoyun yere yatırılırlar. Tanık, bu arada başka bir çok kişinin getirildiğini söyler. Binanın önünde yüz elli kadar insanın yerde yattığını tahmin eder. Kimlikleri toplanır. Tanık, kendisi ve kardeşlerinin (Sait ve Abdülkerim Yolur) gözaltı odasına götürüldüklerini, burada geceyi geçirdiklerini ifade eder. Bu süre içerisinde kötü muameleye maruz kalmazlar. Sabah kimlikleri geri verilir ve gidebilecekleri söylenir. İkrım ve Servet İpek'i en son yere uzandıklarında görmüştür. Tanık, mezraya döndüğünde tüm evlerin yakıldığını görür.

78. Tanık, kendisi ve iki kardeşinin serbest bırakılmasına karşın İpek kardeşler ile Seyithan Yolur'un neden gözaltında tutulduğunu bilmediğini söyler. Tanık, götürüldükleri yerin “Lice'de büyük bir askeri yer” olduğunu ifade eder.

79. Tanığın, mezraya saldıranların G-3 taşıyan askerler olduğundan şüphesi yoktur. Tanık, mezrada veya civarında herhangi bir PKK faaliyetinden haberi olmadığını ve mezranın neden yakıldığını bilmediğini; Binbaşı Osman Duman'ın ismini hiç duymadığını belirtmiştir.

5. Abdülkerim Yolur

80. Tanık, İpek ailesiyle aynı mezradan olduğunu, burada yaşayan tüm sakinlerin akraba olduğunu anlatır. Mezraya, 17 Mayıs 1994 günü Aydın'a yaptığı bir ziyaretten sonra döner. Askerler, 18 Mayıs 1994 günü sabah 11.00 ve öğle vakti yaya olarak mezraya saldırırlar. Saldıranlar G-3 taşıdıkları için asker olduklarından emindir. Bölgenin üzerinden bir helikopter uçar. Askerler mezraya yaya olarak gelirler. Köylüler, okulda toplanır, erkekler ve kadınlar ayrılır. Askerler kimlikleri toplar. Köyün yandığını görür. Altı köylüden, (kendisi, Mehmet Nuri Yolur, Sait Yolur, Seyithan Yolur, İkrım İpek ve Servet İpek) askerlerin sırt çantalarını, Türelı köyüne taşımaları istenir. Askerler, arkada kalanlara kimliklerini geri verir, diğerlerine vermez. Öğle vakti, yanmakta olan Türelı köyüne doğru yola çıkarlar. Saat 14.00'de, Türelı köyünün dışına ulaşırlar. Daha önce serbest bırakılacakları söylenmelerine karşın, Lice'den, askerleri geri götürmeye gelecek askeri araçlar için bekletilirler. Tanık, Türelı'ye gitmeseler de köylüleri görmese de köyün yanmakta olduğunu gördüğünü söyler. Gün batarken, altı köylü bir araca bindirilir ve Lice'ye doğru yola çıkarlar. Tanığa göre, araçta yüz kadar asker vardır. Lice'de, “Alay” a vardıklarında, köylüler yere yatırılırlar ve üçlü gruba ayrılırlar. Tanık, yerde yatan altı kişiden başka kişi olup olmadığını bilmemektedir. Grubun birinde İkrım ve Servet İpek ile Seyithan Yolur vardır. Tanık, bu kişileri en son burada gördüğünü ifade eder. İsimler okunur. Tanığın kendisi ve kardeşleri Mehmet Nuri ve Sait “Alay” ın içeri alınır ve geceyi hücre benzeri bir odada geçirirler. Kendilerine iyi davranılır. Odada tanımadıkları iki kişi daha vardır. Tanık, geceyi geçirdikleri binaya ilişkin ayrıntıları anımsamamaktadır. Hücrenin kapısı kilitlidir ve korunmaktadır. Ertesi gün kimliklerini geri verilen köylüler salıverilir. Tanık, mezraya döner ve bir-iki geceyi dışarıda geçirir. Tanık, İkrım ve Servet İpek ile Seyithan Yolur'un neden gözaltına alındığını bilmemektedir. Tanık, bölgedeki PKK faaliyetleri konusunda bilgi sahibi değildir ve Binbaşı Durmuş'un ismini duymamıştır.

81. Tanık, on yedi veya on sekiz köyün 18 Mayıs 1994 günü yandığını ifade eder.

6. Turgut Alpi

82. Tanık, 2 Şubat 1996 tarihinde, başvuranın şikayetlerini incelemek üzere görevlendirildiğini ve sözkonusu dönemde, Diyarbakır'da görev yaptığını belirtir. Alpi, 18 Mayıs 1994 günü, İkrım ve Servet İpek'in Lice İlçe Jandarma Komutanlığı'nda gözaltına alındığına dair ve o tarihte, jandarma veya askeri birimlerce operasyon düzenlendiğini

gösteren bir belgeye ulaşamadığını ifade eder. Görüşülen Lice Jandarma Komutanı, bu kişilerin gözaltına alınmadığını teyit eder. Soruşturma, İpek kardeşlerin gözaltına alındığına ilişkin belge yetersizliğinden sona ermiştir. Tanığa göre, ordunun operasyon kayıtlarına gerek olmadığını, çünkü Lice İlçe Jandarma Komutanı'nın sözkonusu dönemde tüm bölgeden sorumlu olduğunu belirtmektedir. Bolu Tugayı'nın sözkonusu tarihte bölgede görevli olma olasılığı sorulan tanık, Lice İlçe Jandarma Komutanı'nın bunu bilebileceğini söyler. Tanık, Lice İlçe Jandarma Komutanlığı'ndan edindiği bilgiye dayanarak, 18 Mayıs 1994 tarihinde veya dolaylarında bir operasyon düzenlenmediği sonucuna varır. Sorgulanan tanık, 1994'te düzenlenen operasyonla ilgili Bolu Tugayı'ndan bilgi istemeyi gerekli görmediğini ifade eder. Tanık, bölgeden sorumlu olan İlçe Jandarma Komutanlığı'nın bu konuda bilgisi olabileceğini yineler. Komutanlığın bu konuda bilgisi olup olmadığı saptanmamıştır.

83. Tanık, Dahlezeri mezarına ve Türelî köyüne gitmediğini, çünkü köylülerin buraları terk ettiğini bildiğini ifade eder. O bölgede görev yaptığı için bölgeyi tanıyan tanık, köylülerin köyü boşalttıklarını bilmektedir. Tanık, Dahlezeri mezarının veya Türelî köyünün yakılıp yakılmadığını teyit edememiştir. Bu noktada sorgulanan tanık soruşturmanın kapsamının mezranın yakıldığı iddiasına dek uzandığını gözlemlemiştir. Lice İlçe Jandarma Komutanlığı konuyu araştırır ve mezranın, iddia edildiği gibi, yakılmadığı kanısına varır. Lice İlçe Jandarma Komutanlığı'ndan tanığa gelen yazıda, sadece, herhangi bir askeri operasyon düzenlenmediği bildirilir. Tanık, bölgede hiçbir köyün askeri birimler tarafından yakılmadığını ifade eder. Aksine, köylerin PKK tarafından yakıldığına bizzat tanık olmuştur.

84. Tanık, soruşturma döneminde, Abdürrezzak İpek'in, adı ve soyadı hariç, kişisel bilgilerine ulaşamadığını ifade eder. Bu isimdeki kişiler Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'ne getirilerek sorgulanmış, ama bu kimselerin sözkonusu kişi olmadığı sonucuna varılmıştır. Ailenin diğer üyeleri ve köylüler sorgulanamamıştır, çünkü adresleri bilinmemektedir. Ayrıca, sözkonusu dönemde bölgede yoğun olarak PKK eylemleri vardır. Tanık, İpek kardeşlerin gözaltına alınmadığının saptanamadığını ve bölge dışına atandığı için Yüzbaşı Şahap Yaralı'nın sorgulanmadığını belirtir.

7. Şahap Yaralı

85. Tanık, 1994 yılında, Lice İlçe Jandarma Komutanı olduğunu ve Tepe Jandarma Karakolu'ndan da sorumlu olduğunu teyit eder. Sorumlulukları arasında Türelî köyü de vardır. Tanık, yeminli ifadesinde, 18 Mayıs 1994 tarihinde, bölgede askeri operasyon düzenlenmediğini belirtir. Tanığa göre, o gün, jandarma veya askerler tarafından veya ortak bir operasyon düzenlenseydi, İlçe Jandarma Komutanlığı'nın operasyon defterinde kayıtlı olması gerekirdi. Tanık, Bolu Komando Tugayı dahil, Silahlı Kuvvetler'in, düzenlenecek operasyon konusunda Komutanlığı bilgilendirdiğini ve planlı askeri operasyonların bildirilmesinin yerleşik bir uygulama olduğunu ifade eder.

86. Tanık, soruşturması sırasında, Dahlezeri mezarına veya Türelî köyünü ziyaret etmesinin soruşturmaya bir katkısı olmayacağını, bölgede yoğun PKK faaliyeti olduğunu ve köylülerin, PKK tarafından köylerini terk etmeye zorlandığını belirtir. Tanık, bir görevlinin Dahlezeri mezarı sakinlerini sorguladığına ilişkin bir tutanağın olması gerektiğini söyler. Tanık, güvenlik güçlerinin köy yakma veya köy boşaltma olaylarıyla ilgisi olmadığını vurgular.

87. Sorgulanan tanık, gözaltına alınan bütün kişilerin gözaltı tutanağına kayıt edildiğini yineler. Bu kayıtlara göre, İpek kardeşler gözaltına alınmamıştır. Tanık, jandarma karakolunda gözlem altında tutulan kimselerin isimlerinin kayıt edilmediğini ifade eder.

88. Tanığa, görevde olduğu dönemde, Binbaşı Osman Durmuş'un adını duyup duymadığı sorulur. Tanık, Binbaşı Osman Durmuş'un, yerel seçimleri izlemekle görevli taburlardan birine danışmanlık sıfatıyla, bölgede olduğunu anımsar.

8. Şükrü Günlükçü

89. Tanık, Ekim 1993 ile Temmuz 1994 tarihleri arasında, Tepe Jandarma Karakol Komutanı'dır. Türel köyünün ve sakinlerinin güvenliğinden sorumludur. Bununla birlikte, Tepe Jandarma Karakolu'nda görevli olduğu dönemde, Türel'i'ye ve Dahlezeri'ye hiç gitmemiştir. Tanık, üçra köylere gidemediklerini, çünkü araçlarının olmadığını söyler. Tanık, komutanlığı altındaki askerlerin, soruşturma amacıyla köye gitmiş olabileceğini kabul eder. Tanık, 18 Mayıs 1994 günü, bölgede, kendi askerleri ve Bolu Komando Birimi tarafından bir operasyon düzenlenmediğini ifade eder. Operasyon düzenlenmesi halinde kendisine 24 saat öncesinden haber verildiğini söyler.

90. Tanığa göre, bölgede çok şiddetli terör eylemleri söz konusu olduğundan, köylüler köylerini terk ederek Diyarbakır gibi daha güvenli yerlere göç etmiştir. Tanık, köylüleri gitmemeleri konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Köylüler kendisine, köylerine gelen, zorla yiyecek alan ve oğullarını kaçıran teröristlerden rahatsız olduklarını anlatmıştır. Tanık, yetkili makamların, köylerin boşaltılması emrini verdikleri ve bölgedeki göçten sorumlu olduklarına ilişkin iddiaları reddeder.

91. Tanık, Dahlezeri köyündeki olaylarla ve başvuranın oğullarının askerler tarafından götürüldüğü iddiasına ilişkin olarak, görevli olduğu dönemde, kendisine böyle bir bilgi ulaşmadığını savunmuştur. Böyle bir olayın olması durumunda, kendisinin soruşturma açarak bağlı olduğu İlçe Jandarma Komutanlığı'na haber vermesi gerektiğini anlatır. Kaybolan kimseler hakkında, Abdürrezzak İpek veya bir başka kişi tarafından bir başvuru yapılmamıştır. Tanık, yetkili makamlar tarafından, başvuranın Mahkeme önündeki iddiaları açısından hiç sorgulanmadığını beyan eder. Tanık, bölgede görevli Binbaşı Osman Durmuş ismini hiç duymamıştır. Bununla birlikte, sözü edilen Binbaşı'nın başka bir kısımda olabileceğini veya kullanılmayan bir okula yerleşmiş bulunan Lice Piyade Taburu'nda görevli olabileceğini ifade eder.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

A. Anayasa

92. Türk Anayasası'nın 125. maddesinin ilgili bölümü aşağıdaki gibidir:

"İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır..."

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür."

93. Bu hüküm olağanüstü hal ve savaş hali de dahil olmak üzere hiçbir sınırlamaya tabi değildir. 125. maddenin son hükmü, "sosyal risk" kuramına dayalı mutlak ve objektif sorumluluk taşıyan idarenin, sorumlu tutulabilmesi için mutlaka hatalı olduğunun kanıtlanmasını da gerekli kılmamaktadır. Dolayısıyla, idare, kimliği belirsiz kişilerce ya da teröristlerce işlenen fiillerden zarar gören şahıslara, kamu düzeni ve güvenliğiyle ya da bireysel yaşam ve mülkiyetin korunmasıyla ilgili görevlerini yerine getirmediği gerekçesiyle tazminat ödeyebilir.

94. İdari sorumluluk ilkesi OHAL ile ilgili 2935 sayı ve 25 Ekim 1983 tarihli Kanun'a da yansımıştır:

"... idare mahkemelerinde, idare aleyhine, bu Kanunun öngördüğü yetkilerin kullanılmasına ilişkin olarak, tazminat davası açılabilir."

B. Cezai Sorumluluk

95. Türk Ceza Kanununa göre aşağıdaki fiilleri işlemek suçtur:

(a) bir kimseyi gayri meşru bir biçimde kişi özgürlüğünden mahrum bırakmak (m.179, memurlar bakımından m.181),

(b) bir kimseye işkence ve kötü muamelede bulunmak (m. 243 ve 245),

(c) kazara adam öldürmek (m.452 ve 459), kasten adam öldürmek (448) ya da cinayet (450).

(d) bir şeyi işlemek veya işlemesine müsaade etmek ya da o şeyi işlememeye mecbur etmek bir kimseyi zorlamak (m.188);

(e) tehdit etmek (m.191);

(f) bir kimsenin evini yasadışı aramak (m.193 ve 194);

(g) kundakçılık yapmak (m.369, 370, 371, 372) veya hayati tehlikeye yolaçan kundakçılık (m.382),

(h) dikkatsizlik, ihmal ve tecrübesizliğe dayanan kundakçılık fiili (m.383); veya

(i) bir başkasının malına kasıtlı olarak zarar vermek (m.526 vd.).

96. Bu suçların tümünde, şikayetler, CMUK m. 151 ve 153 uyarınca Cumhuriyet Savcılığı'na ya da mahalli idari makamlara yapılabilir. Savcı ve polis kendisine bildirilen suçları araştırmakla mükelleftir. Savcı CMUK m.148 uyarınca bir soruşturma açılıp açılmayacağına karar verir. Şikayetçi, Savcı'nın soruşturmaya gerek olmadığı yönündeki kararını temyiz edebilir.

97. Şikayet konusu fiilleri işlediğinden şüphe edilenler askeri personelse, verilen emirlere uymadıklarında, Askeri Ceza Kanunu'nun 86 ve 87. maddelerine uyarınca, zarara sebebiyet vermek, insan yaşamını tehlikeye düşürmek ve mala zarar vermekten kovuşturulabilirler. Bu durumda, soruşturma CMUK'a göre yetkili makam nezdindeki (asker olmayan) şahıslarca ya da zanlının hiyerarşik üstü tarafından başlatılabilir (Askeri Mahkemelerin Kuruluş ve İşleyişine ilişkin 353 Sayılı Kanun'un 93 ve 95. maddeleri)

98. Bir suçun faili olduğu iddia edilen kimse, suçu işlediği sırada Devlet görevlisi ya da memursa, hakkında soruşturma açılabilmesi için yerel idare kurullarından lüzum-u muhakeme kararı alınmalıdır (İl Genel Meclisi İdare Kurulu). Yerel idare kurullarının bu türden kararları Danıştay'da temyiz olunur; men-i muhakeme kararları re'sen incelenir.

C. Tazminata ilişkin hükümler

99. Memurlar tarafından işlenen maddi ve manevi zarara sebebiyet veren herhangi bir yasadışı fiil, ister cürüm ister işkence, genel hukuk mahkemeleri önünde tazminat davası konusu olabilir. Borçlar Kanunu'nun 41. maddesi uyarınca, gerek kasten gerek ihmal ve savsaklama yahut tedbirsizlik nedeniyle haksız bir surette diğer kimseye zarar veren şahıs, o zararın tazminine mecburdur. Maddi kayıplar, Borçlar Kanunu'nun 46. maddesi, manevi kayıplar ise yine aynı Yasa'nın 47. maddesi uyarınca hukuk mahkemeleri tarafından tazmin edilir.

100. İdare aleyhindeki davalar, duruşmaların yazılı usulde görüldüğü idare mahkemelerinde açılır.

101. Terörist şiddetin sebep olduğu zararlar ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu tarafından karşılanabilir.

D. 285 Sayılı Kanun Hükümünde Kararname'nin Etkisi

102. 1985 yılından bu yana, Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde, güvenlik güçleri ile PKK üyeleri arasında ciddi karmaşa ve çatışma yaşanmaktadır.

Bu çatışma, Hükümet'e göre, binlerce sivilin ve güvenlik gücü mensubunun yaşamına mal olmuştur.

103. Olağanüstü Hal Kanunu (Kanun no.2935, 25 Ekim 1983) uyarınca iki önemli Kanun Hükümünde Kararname (KHK) çıkarılmıştır. Birincisi 10 Temmuz 1987 tarihinde çıkarılan 285 Sayılı KHK olup, onbir güneydoğu ilinin onunu kapsayan bir Olağanüstü Hal Bölge Valiliği kurmaktadır. Anılan KHK'nin 4. maddesinin (b) ve (d) fıkraları uyarınca tüm özel ve genel kolluk kuvvetleriyle Jandarma Asayiş Komutanlığı, Bölge Valisi'nin emrine verilmektedir.

104. Terör suçlarının sözkonusu olduğu durumlarda, Cumhuriyet Savcıları'nın yetkileri, Türkiye genelinde kurulmuş bulunan Devlet Güvenlik Mahkemelerine (DGM) ve bunların Savcıları'na geçer.

105. Olağanüstü hal bölgesinde görev yapan güvenlik gücü mensuplarının işlediği suçlar bakımından da Cumhuriyet Savcıları'nın yetkileri bulunmamaktadır. 285 sayılı KHK'nin 4§1 hükmü, Bölge Valisi'nin emrindeki tüm güvenlik görevlilerinin, görevleri sırasında işledikleri suçlar bakımından 1914 Sayılı Memurin Muhakematı Kanunu'na tabi olacaklarını öngörmektedir. Bu arada bir başka kanun, 1914 Sayılı Kanun'un yerini almıştır. Dolayısıyla, güvenlik güçleri tarafından suç işlendiği ihbarını alan herhangi bir Savcı görevsizlik kararı vererek dosyayı İdare Kurulu'na göndermekle mükelleftir. Memurlardan oluşan idare kurullarına Vali başkanlık eder. Kurul tarafından verilen men-i muhakeme kararları Danıştay tarafından re'sen incelenir. Lüzum-u muhakeme kararı alındıktan sonra davayı soruşturma görevi savcınındır.

106. İkincisi 16 Aralık 1990 tarihinde çıkarılan 430 Sayılı KHK'dir. Bu KHK de Bölge Valisi'nin yetkilerini güçlendirmiştir. Örneğin, Bölge Valisi görev alanı içindeki yargıçlar ve savcılar da dahil olmak üzere kamu görevlilerinin ve çalışanlarının bölge dışına nakline karar verebilir. İlgili KHK'nin 8. maddesi şöyledir:

"Bu Kanun Hükümünde Kararname ile İçişleri Bakanına, Olağanüstü Hal Bölge Valisine ve olağanüstü hal bölgesi dahilindeki il valilerine tanınan yet-kilerin kullanılması ile ilgili her türlü karar ve tasarruflarından dolayı bunlar hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Kişilerin sebepsiz uğradıkları zararlardan dolayı Devletten tazminat talep etme hakları saklıdır."

HUKUK

I. MAHKEMENİN KANITLARA VE OLAYLARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMESİ

A. Tarafların İddiaları

1. Başvuran

107. Başvuran, Mahkeme önündeki yazılı ve sözlü ifadelerinde Dahlezeri mezrasının yakıldığını, iki oğlunun güvenlik güçlerince kaçırıldığını, gözaltında öldüklerini ve yetkililerin bu konulara ilişkin yeterli bir soruşturma yürütmediklerini iddia ederek Mahkeme'den Sözleşme'nin 2,3,5,13,14 ve18. maddeleri ile 1 No.'lu Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varılmasını istemiştir.

2. Hükümet

108. Hükümet başvuranın iddialarına karşı çıkarak Ankara'da yapılan tanık dinleme duruşmasında verilen ifadelerin, başvuranın iddialarının dayanaksız olduğu ve Sözleşme'nin hiçbir maddesinin ihlal edilmediği sonucunu çıkardığını iddia etmektedir.

B. Genel İlkeler

109. Mahkeme, kanıtları değerlendirirken kullandığı "makul şüpheye yer vermeyecek" kanıt standardını teyit eden son zamanlardaki kararlarını hatırlatır (Orhan v. Türkiye , no. 25656/94,

§ 264, ECHR 2002; Tepe v. Turkey , no. 27244/95, § 125, 9 Mayıs 2003; ve Yöyler v. Türkiye , no. 26973/95, § 52, 24 Temmuz 2003). Bu tür bir kanıt yeterince ciddi, açık, belirgin ve tutarlı çıkarımlardan ya da çürütülmemiş karinelere neş'et edebilir. Bu bağlamda, tarafların kanıtlar toplanırken takındıkları tutum gözönünde bulundurulmalıdır (bkz. 18 Ocak 1978 tarihli İrlanda-Birleşik Krallık kararı, Series A no. 25, s.65, § 161).

110. Mahkeme, üstlendiği rolün ikincil niteliği hususunda duyarlıdır ve ilk derece mahkemesinin görevini üstlenmekte ihtiyatlı olmak zorundadır, meğer ki böyle bir rolü belli bir davanın özel koşulları kaçınılmaz kılsın. Bununla birlikte, gözaltına alındıktan sonra bir kimsenin kaybolması ve Devlet görevlilerince malın-mülkün yok edilmesi durumunda, bazı iç kovuşturma ve soruşturma süreçleri zaten işletilmiş olsa bile, Mahkeme özellikle kapsamlı bir inceleme yapmak zorundadır (bkz. mutatis mutandis , Orhan v. Turkey , y.a.g, § 265).

C. Mahkeme'nin Sözleşme'nin 38/1 hükmüne ilişkin mülahazaları

111. Sözleşme'nin 38/1-a hükmü aşağıdaki gibidir:

“Mahkeme, kendisine gelen başvuruyu kabul edilebilir bulduğu takdirde,

a) Olayları saptamak amacıyla, tarafların temsilcileriyle birlikte başvuruyu incelemeye devam eder ve gerekirse, ilgili Devletlerin, etkinliği için gerekli tüm kolaylıkları sağlayacakları bir soruşturma yapacaktır...”

112. Mahkeme, Sözleşme'nin eski 25. maddesi (şimdiki 34.madde) uyarınca oluşturulan bireysel başvuru sisteminin etkin bir biçimde işleyebilmesi için, başvuruların uygun ve etkili bir biçimde incelenebilmesini mümkün kılacak her türlü kolaylığın Devletler tarafından sağlanmasının çok önemli olduğunu tekrarlar (Orhan kararı , y.a.g, § 266, ve Tanırkulu v. Turkey [GC], no. 23763/94, § 70, ECHR 1999-IV). Bir başvuranın, haklarının Devlet görevlileri tarafından ihlal edildiği suçlamasında bulunduğu bu nitelikteki davalarda, sadece davalı Devlet bu iddiaları destekleyici ya da çürütücü bilgilere ulaşabilmektedir. Hükümet'in makul bir açıklama getirmeksizin elindeki bu tür bilgileri vermemesi başvuranın iddialarının temelsiz olduğu çıkarımına yol açabileceği gibi, davalı Devlet'in Sözleşme'nin 38/1-a hükmü uyarınca yüklediği yükümlülükler olumsuz bir yaklaşım sergilediğini de gösterir (Timurtaş v. Turkey , no. 23531/94, §§ 66 ve 70, ECHR 2000-VI). Aynı durum, bir davadaki olayların saptanmasını etkileyecek bir tanığın Devlet tarafından duruşmaya çıkarılamamasında da geçerlidir.

113. Yukarıdaki ilkeler ışığında Mahkeme, davanın olay ve olgularını tespit ederken kendisine yardımcı olma konusundaki tutumunu incelemiştir.

114. Bu bağlamda, başvuranın kayıp oğullarının kaderi ve malının-mülkünün yok edilmesine ilişkin şikayetlerini gözönüne alan Mahkeme, başvuranın davasının temelde 18 Mayıs 1994 tarihinde Dahlezeri mezrasında askeri bir operasyon yürütülüp yürütülmediği çevresinde döndüğüne dikkat çeker. Hükümet, sözkonusu dönemde anılan mezra çevresinde askerlerin ve jandarmaların faaliyetinde bulunduğunu ısrarla reddetmektedir. Bu iddianın makullüğü başvuranın ve gösterdiği tanıkların Mahkeme Delegelerine verdikleri ifadeler ışığında incelenmelidir. Sözlü ifadeler, özellikle de yazılı ifadelerin güvenilirliği bundan dolayı çok titiz bir incelemeye tabi tutulmalıdır. Bu bağlamda başvuranın mülkünün yok edildiğini gösteren fotografik ya da diğer adli kanıtların bulunmadığına, olay günü mezradaki askerlerin mevcudiyetiyle ilgili bağımsız görgü şahitlerinin olmadığına, başvuranın oğullarının gözaltında görüldüğüne ilişkin hiçbir ihbarda bulunulmadığına ve her iki tarafça Mahkeme'ye sunulan kanıtların kendi iddialarını kanıtlamaya yönelik özellikler taşıdığına dikkat çekilmelidir.

115. Mahkeme, tıpkı Delegeler gibi, sınırlı sayıda tanığın ifade verdiğini yakından gözönünde bulundurmalıdır. Ayrıca, başvuran lehinde ifade veren tüm tanıklar bir şekilde ya başvuranla ilişkilidir ya da aynı çevreye ya da küçük gruba mensuptur. Başvuranın ve tanıklarının, büyük kişisel korkulara ve acılara ilişkin sorunlarla ilgili ifade veren, olaylara ilişkin yorumları duygusallıktan etkilenme tehlikesi taşıyan, basit ve sıradan insanlar olduklarına dikkat çekilmelidir.

116. Ayrıca, olayların üzerinden belli bir süre geçmesi tanıkların olayları ayrıntılı ve doğru bir biçimde hatırlamalarını da etkilemiştir. Bu davada, Delegelerin önünde ifade veren tanıklardan yıllar önceki olayları hatırlamaları istenmiştir.

117. Mahkeme, sözkonusu dönemde başvuran ve tanıklarının yaşadıkları bölgenin, PKK ve güvenlik güçleri arasındaki şiddetli mücadeleye sahne olan daha geniş bir bölgenin parçası olduğunu da gözardı edemez. Başvuranın yakın çevresi de dahil olmak üzere bu bölgede yaşayan birçok kişinin PKK davasına sempatiyle bakabilecekleri ve hükümet güçlerine karşı dayanaksız iddialarda bulunarak onların güvenilirliklerini zedeleme fırsatı yakalamaya çalışabilecekleri de ihtimal dahilindedir.

118. Delegelerin önünde verilen ifadelere verilmesi gereken ağırlık değerlendirilirken bu etkenler gözönünde bulundurulmalıdır. Mahkeme Delegelerinin yalnızca sınırlı sayı da tanığı dinlediğine de dikkat çekilmelidir. Başvuranın karısı Fatma, Seyithan Yolur'un babası Şakir Yolur başvuranın hem ilgili hem de maddi tanıklarındır. Fakat Delegelerin önüne çıkamadan her ikisi de ölmüştür. Duruşma yapılmadan önce Delegelere, başvuranın oğluyla birlikte

gözüne alındığı iddia edilen Sait Yolur'un ruhsal durumu nedeniyle ifade veremeyeceği bildirilmiştir.

119. Hükümet adına ifade vermek üzere çağrılan iki tanığın duruşmaya katılmaması da Mahkeme için üzüntü vericidir. Olayların vuku bulduğu sırada Türel köyünün Muhtar'ı olan Mehmet Sönmez'in ifade vereceği gün (20 Kasım 2002), Delejelere, fikrini değiştirerek ifade vermektan vazgeçtiği ve Diyarbakır'a geri dönmeye karar verdiği bildirilmiştir. Mahkeme Hükümet'ten, Mehmet Sönmez'in ifade vermektan son dakikada kendi iradesiyle vazgeçtiğini teyit eden yeminli bir ifadesini almasını talep etmiştir. Bu talebin sonrasında, Hükümet, Mahkeme'ye, 6 Ocak 2003 tarihindeki bir duruşmada tanığın Yargıç Yaşar Turan'a verdiği bir ifadenin de yer aldığı bir mahkeme tutanağı göndermiştir. Sözkonusu ifade şöyledir (çeviri):

“Tanık Abdullah oğlu, 1952 doğumlu Mehmet Sözen 500 Evler, 23. Cadde No: 24 Diyarbakır adresinde ikamet etmektedir. Taraflardan Abdürrezzak İpek'i tanımaktadır. Tanık olarak gösterilmiştir. Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün yazısı tanığa okunmuş, olayla ilgili olarak yemin ettirilmiş ve kendisine sorulmuştur:

TANIK İFADESİNDE: “18 ve 20 Kasım 2002 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen tanık dinleme duruşmasında ifade vermeyi reddettiğim doğrudur. İfade vermektan kaçınmamın nedeni iddia konusu olayın vuku bulduğu yer ile ikamet ettiğim yer arasındaki mesafenin yaklaşık 8 km olmasıdır. Sözkonusu köyün muhtarı olsam da, olay günü güvenlik güçleriyle teröristler arasında yoğun çatışmalar yaşandığı için dışarıya hiç çıkmadım. Dışarıya çıkmadığım için de hiçbir şey görmedim. Olay hakkında hiçbir şey bilmediğim için de ifade vermek istemedim.

120. Mahkeme, tanığın Ankara'da fikrini değiştirmesi için hiçbir neden olmadığını düşünmektedir. Duruşmada ifade vermeme nedenlerini doğrudan Delejelere de açıklayabilirdi. Tanığın ifade vermeyi reddetmek için haklı nedenleri olup olmadığını, eğer varsa Ankara'daki duruşmanın çekişmeli niteliğine uygun düzenlemelerin tanığın kimi özel isteklerini karşılamaya yetecek ölçüde olup olmadığını Delejelere belirlemeliydi. Olayda, Mahkeme'ye ayrıntıları çapraz incelemeye tabi tutulmamış bir ifade sunulmuştur. Bu şartlarda Mahkeme bu ifadenin içeriğini, Delejelere verilen diğer ifadelerle tutarlı olduğu, ya da çeliştiği ölçüde dikkate alacaktır.

121. Bununla birlikte, Mahkeme, Hükümet'in tanıklarının duruşmaya çıkarmamasına ilişkin olarak zıt çıkarımlara varmayı uygun bulmamaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, tanıktan, resmi bir görev ifa ederken meydana geldiği iddia edilen olaylarla ilgili ifade vermesi beklense de, duruşma sırasında bir Devlet görevlisi olmadığına dikkat çeker.

122. Mahkeme için asıl ilgi çekici olan General Yavuz Ertürk'ün duruşmaya katılmamasıdır. Delegeler Hükümetle yaptıkları yazışmalar sonucunda General Yavuz Ertürk'ün, eğer meydana gelmişse, olay günü başvuranın mezarının çevresindeki askeri operasyonun düzeyinin açıklığa kavuşturulmasında kendilerine yardımcı olacak hem ilgili hem de maddi bir tanık olduğuna karar vermişlerdir. Delegeler, başvuranın mezarı civarındaki bölgede meydana gelen aynı dönemdeki olaylar nedeniyle yapılan diğer başvurularda da, hem Mahkeme'nin hem de eski Komisyon'un yürütülen askeri operasyonların niteliğini, emir-komuta zincirini ve iddia konusu olaylarla ilgili operasyonların merkezlerini tespit etmekte yaşadığı güçlüklerin de farkındadır.

123. Delegeler General Yavuz Ertürk'ün daha önceki bir davada Ekim 1993'de Kulp-Lice-Muş bölgesinde yürütülen büyük bir askeri operasyon hakkında Komisyon Delegeleri'ne ifade verdiğinin de farkındadır. (Akdeniz ve Diğerleri-Türkiye, no. 23954/94, 31 Mayıs 2002). Ayrıca üstte bahsedilen Orhan davasında ifade almak üzere Komisyon Hükümet'ten bölgede Bolu Tugayı tarafından yürütüldüğü iddia edilen askeri operasyonların komutanının belirlenmesi ve Delegelerin önüne çıkmasının sağlanmasını talep etmiştir. Komisyon'un hatırlatmalarına rağmen tanık dinleme duruşmasının ancak ikinci gününde Hükümet "bölgede yürütülen operasyonlarda sorumlu subayın General Yavuz Ertürk" olduğunu belirtmiştir. Hükümet, Mayıs 2001'deki sözlü duruşma sırasında General Yavuz Ertürk'ün Bolu Tugayı'nın komutanı olduğu, üstte bahsedilen Akdeniz ve Diğerleri davasında Delegeler Komitesi'ne zaten ifade vermiş olduğu ve başka bir bilgiye de sahip olmadığı için tekrar Komite'nin önüne çağrılmadığını da ilave etmiştir. Hükümete göre, Orhan davasında, Komite önünde önceki ifadelerin tekrarlanmasında bir yarar görülmemiştir.

124. Orhan davasında olduğu gibi, Mahkeme General Yavuz Ertürk'ün ifadesinin, bu davanın olaylarına ilişkin olarak Hükümet'in konumunun belirlenmesinde temel olacağını düşünmektedir. Fakat Hükümet, adigeçenin duruşmada hazır bulunmamasına ilişkin hiçbir makul açıklama getirmeksizin sadece 4 Kasım 2002 tarihinde Mahkeme'ye gönderdiği bir yazı ekinde yer alan bir ifadeyi sunmakla yetinmiştir. Sözkonusu yazıda Hükümet, şu hususları belirtmiştir: "...Yetkililerimiz General Yavuz Ertürk'ün, iddia konusu yer ve zamanlarda hiçbir askeri operasyon yürütülmemesinden dolayı iddia konusu olaylarla ilgili herhangi bir malumatı olmadığı gerekçesiyle duruşmaya katılmasının gerekli olmadığını düşünmektedirler. Bu bağlamda, General Ertürk'ün ifadesinin bu başvuruya hiçbir hukuki yarar sağlamayacağı açıktır. Ayrıca, General Ertürk Akdeniz ve diğerleri davasında da dinlenmiştir." 13 Kasım 2002 tarihli cevabi yazıda Sekreteryaya Hükümet'e, Mahkeme Başkanı'nın Hükümet'in dikkatini Sözleşme'nin 38/1 hükmüne özellikle de sözleşmeciler Devletlerin Mahkeme tarafından yürütülen bir incelemenin etkili bir biçimde yapılması için gerekli her türlü yardımı sağlama yükümlülüklerine çekmek istediğini bildirmiştir. Mahkeme Başkanı ayrıca, Hükümet'e Orhan davasında bir tanığın olayların değerlendirilmesiyle ilgili olup olmadığı ya da ne ölçüde ilgili olduğu değerlendirmesinin Mahkeme tarafından yapılması gereken bir husus olduğunu da hatırlatmıştır.

125. Bu başvurunun arka planını oluşturan olayların Mayıs 1994'te Lice bölgesinde meydana geldiğine dikkat çekilmelidir. Akdeniz ve Diğerleri davasında ifade verirken General Ertürk'ten bu davadakinden farklı bir dönemde (Ekim 1993) ve yerde (Alaca köyü) meydana gelen olayları anlatması istenmiştir. Bu arka plan karşısında, Mahkeme, o davadaki olaylarla ilgili değerlendirmesinin bu davayla ilgili olup olmadığına ya da ne ölçüde ilgili olduğuna karar verme görevinin kendisine ait olduğunu tekrarlar.

126. Dolayısıyla, Mahkeme General Ertürk'ün duruşmaya katılmamasıyla ilgili olarak Hükümet'in tutumuna ilişkin sonuçlar çıkarabileceğini düşünmektedir.

127. Bu şartlar altında ve davalı Hükümet'in Sözleşme yargılaması sırasındaki işbirliğinin önemine değinerek ve bu nitelikteki kanıt toplama işinin ortaya çıkardığı kaçınılmaz zorlukları gözönünde bulundurarak Mahkeme, Hükümet'in Sözleşme'nin 38/1 hükmü uyarınca üstlendiği, Mahkeme'ye olayların tespitinde gerekli tüm kolaylıkları sağlama yükümlülüğünü yerine getirmekte yetersiz kaldığı sonucuna varmıştır.

D. Mahkeme'nin bu davadaki olaylara ilişkin değerlendirmesi

1. Dahlezeri mezarında 18 Mayıs 1994 tarihinde bir operasyon yürütülmesiyle ilgili olarak

128. Üstteki mülahazalar gözönünde bulundurularak, 18 Mayıs 1994 tarihinde Dahlezeri mezarında meydana gelen olaylara ilişkin olarak başvuran ve tanıklarının verdikleri ifadelerdeki güçlü tutarlılık düzeyi gözlemlenebilmektedir. Hepsi de, başvuranın iç hukuk yetkililerine vermiş olduğu ifadelerde (bkz. üstte 26-30. paragraflar) ve başvuru formunda belirttiği olay anlatımına büyük ölçüde uygun bir biçimde 18 Mayıs günü, biri sabah biri de öğleden sonra olmak üzere iki askeri operasyon yapıldığını doğrulamışlardır.

129. Başvuranın, Delegationlere, yetkililere verdiği ifadelerden daha ayrıntılı bir olay anlatımı sunduğu doğrudur (bkz. üstte 62-67). Fakat, başvuranın şikayetlerinin olgusal temelde ilk kez Delegation Komitesi'nin yaptığı tank dinleme duruşması vesilesiyle incelendiğine dikkat çekilmelidir. Başvuran, Delegation Komitesi'ne verdiği, mezraya PKK militanlarının hiç gelmedikleri yolundaki ilk ifadesiyle çelişse de, Mahkeme bunun, bir tanık olarak başvuranın genel güvenilirliğini zedelediğini düşünmektedir. Başvuran, Delegationlerin gerçekleri tespit edebilmesi için olayları hatırlamak zorunda bırakılmıştır. Fakat, başvuranın duygularının sözkonusu günde meydana gelen önemli olayların hatırlanmasını engellediğine ilişkin hiçbir belirti yoktur.

130. Başvuranın operasyonun komutanının ismini bildiğine aşırı vurgu yaptığına dikkat çekilmelidir. Fakat, Mahkeme bilgi kaynağı belirtilmediği ve Delegation tarafından sorgulanmadığı, ayrıca başvuran tarafından oğullarının nerede olduğuna ilişkin dilekçe verilirken bu yönde bir bilgi yetkililerin dikkatine sunulmadığı için bu iddiaya hiçbir ağırlık vermeyecektir.

131. Mehmet Nuri Yolur, verdiği ifadede 17 Mayıs günü mezrada askerlerin mevcudiyetine, mezrada yaşayanların meydana toplandıklarına, evlerinin yakıldığına ve 18 Mayıs günü mezra sakinlerinden altısının götürüldüklerine değinmiştir. Delegationa verdikleri ifadelerde, Hakim İpek ve Abdülkerim Yolur, olayları ikna edici ve etkileyici bir biçimde anlatmışlardır. Adıgeçenler 18 Mayıs günü mezrada bir operasyon yapıldığını kesin bir biçimde hatırladıklarını söylemişlerdir. 18 Mayıs günü köye askerlerin geldiği Sevgol İpek'in ifadesinde de doğrulanmıştır. İpek'in ifadesi, başvuranın ifadesinde belirtilen mezra meydanında toplanma ve ana gruptan altı köylünün seçilerek götürülmeleri iddialarını teyit etmiştir.

132. Mahkeme, sakin bir kişiliğe sahip ve meydana gelen olaylara ilişkin görece kayba uğramamış bir hafızayla ifade veren Sevgol İpek'i güvenilir bir tanık olarak bulmuştur. Başvuran gibi Sevgol İpek de büyük kişisel kayıplara uğramıştır. Fakat, Mahkeme bu durumun, İpek'in verdiği ifadenin güvenilirliğini zedelediğini ve bu ifadenin sadece siyasi güdülerle güvenlik güçlerinin güvenilirliğini zedeleme arzusuyla verildiğini varsaymak için hiçbir neden olmadığını düşünmektedir.

133. Başvurana ve tanıklara sorgulamaları sırasında mezraya yapılan baskınların ve evlerin yakılmasının PKK'nın işi olabileceği hatırlatılsa da Mahkeme, işin içinde askerlerin olduğuna ilişkin tanık ifadelerinden şüphe duymak için hiçbir neden olmadığını düşünmektedir. Başvuran, ifadesinde mezraya gelenlerin askeri kıyafetler ve teçhizatlar içinde olduğunu belirterek mezradaki her iki operasyonun da askerler tarafından yapıldığını düşünmektedir. İfadesinde sürekli olarak mezradaki Türk askerlerinden bahseden Sevgol İpek'in ifadeleri ve başvuranın diğer tanıklarının ifadeleri operasyonun resmi bir operasyon olduğundan şüphe duyulması için çok az neden bırakmaktadır.

134. Hükümet gibi Delegation de başvuranın ve diğer mezra sakinlerinin mülklerinin yok edilmesinde ve altı mezra sakininin kaçırılmasında olası bir PKK sorumluluğuna ilişkin olarak tanıkları sınamaya çalışmıştır. Fakat, geçmişte PKK üyelerinin mezrada yatacak yer ve yiyecek aramış olabilecekleri ihtimali dışlanamamasına –ve başvuranın duruşma sırasında Hükümet temsilcileri tarafından gerçekleştirilen çapraz sorgusunda bunu teyit etmiş gözükmemesine- rağmen 18 Mayıs 1994 tarihinde mezrada meydana gelen olayların arkasında PKK'nın bulunduğu sonucuna varmak için hiçbir dayanak bulunmamaktadır. Mahkeme açısından, evlerin yok edilmesi ve başvuranın iki oğlunun kaybolmasının, mezranın PKK'ya

yardımlı etmeyi reddetmesinden dolayı PKK tarafından gerçekleştirilen bir misilleme eylemi olduğu iddiası makul gözükmemektedir.

135. Başvuranın kimi tanıklarının operasyona katılan askerlerin sayısına ilişkin farklı tahminlerde buldukları da gözardı edilemez. Hakim İpek beş bin asker olduğu tahmininde bulunmuştur. Mehmet Nuri Yolur Delejelere binlerce askerin katılmış olabileceğini söylemiş fakat daha sonra, mezradaki operasyona yüz kadar askerin katılmış olabileceğini belirtmiştir. Sevgol İpek, operasyona katılan askerlerin sayısına ilişkin herhangi bir tahminde bulunamamıştır. Mahkeme bu bağlamda tanıkların basit ve sıradan bir tabakadan geldiklerini ve sayısal değerlendirmelerde ve mesafe tahminlerinde bulunurken zorluk çekebileceklerini gözönünde bulunduracaktır (bkz. Selçuk ve Asker-Türkiye kararı, 24 Nisan 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-II, s.899, § 26).

136. Fakat, Mahkeme bu abartılı gözükten rakamların, mezradaki operasyona katılan askerlerin sayısına ilişkin bir tahminden çok, bölgenin genelinde yürütölen geniş kapsamlı bir askeri operasyonla ilgili olabileceğini olasılığını da dışta bırakamaz. Bu bağlamda, Mehmet Nuri Yolur verdiğı ifadede, üstü açık bir askeri araçla Lice'ye götürölürken köylerden dumanlar yükselirken gördüğünü söylemiştir. Hakim İpek ve başvuran da Delejelere komşu köyün yakıldığını anlatmışlardır. Mahkeme, başvuran ve Abdülkerim Yolur'un bölgenin üstünde uçan helikopterlerden bahsetmesini önemli bulmuştur.

137. Mahkeme açısından bu anlatımlar küçük kapsamlı da olsa bölgede yürütölen daha geniş bir operasyonun parçası olarak mezrada yoğunlaşan bir askeri operasyonla tutarlıdır.

138. Mahkeme Hükümet tanıklarının mezrada ya da mezra çevresinde askeri bir operasyon yürütöldüğü iddiasını sürekli olarak inkar ettiklerine dikkat çeker. Mahkeme Şahap Yaralı ve Şükrü Günlükçü'nün ifadelerini inandırıcı ve hiçbir şekilde başvuran ve tanıklarının, olaya bizzat tanık olan kişiler olarak verdikleri ifadeleri çürütücü nitelikte bulmamıştır. Şahap Yaralı ve Şükrü Günlükçü Delejelere tarafından kendilerine yöneltilen sorulara güvenlik güçlerinin köy yakma fiilinde bulunabilecekleri iddiasını sürekli reddederek savunmacı bir tutum sergilemişlerdir. Türkiye'ye karşı köy yakma iddialarıyla yapılan diğere başvurularda ortaya çıkan gerçeklerin ışığında (bkz Bilgin-Türkiye, no.23819/94, § 64, 16 Kasım 2000; Dulaş-Türkiye, 25801/94, § 13, 30 Ocak 2001; Yöyler, üstte, § 61), Mahkeme bu tanıkların beyanlarına ihtiyatla yaklaşmalıdır.

139. Turgut Alpi iddia konusu operasyonun yürütöldüğü sırada bölgede değildir. Adıgeçen, başvuranın oğullarının kaybolması ve evinin yakılmasıyla ilgili şikayetlerini geriye dönük (ex post facto) olarak soruşturmak üzere atanmıştır. Mahkeme, adıgeçenin, askeri bir operasyona ilişkin soruşturmada kullanılacak bir kayıt bulunmadığını ve Lice İlçe Jandarma Komutanı'nın da bir askeri operasyon yürütölmediğini teyit ettiğini söylediğine dikkat çeker. Mahkeme Turgut Alpi'nin sözkonusu günde bir askeri operasyon yürütölmüş olsaydı Lice İlçe Jandarma

Komutanı tarafından bilgilendirileceği varsayımıyla hareket ederek askeriye tarafından tutulan kayıtları sağlamayı gerekli görmemesini tatmin edici bulmamıştır.

140. Mahkeme'nin, belli bir dönemde yürütülen bir operasyonun kayıtlarda ya da defterlerde yer almamasının fiili değer taşınamaması gerektiği sonucuna başka davalarda varmış olduğuna dikkat çekilmelidir (Bkz. Çiçek-Türkiye, no.25704/94, 27 Şubat 2001, § 128, yukarıda bahsedilen Orhan kararı, § 269).

141. Mahkeme, Türel köyü muhtarı Mehmet Sönmez'in yeminli ifadesinde 18 Mayıs 1994 günü güvenlik güçleriyle PKK arasında bir çatışma meydana geldiğinden söz etmesini önemli bulmaktadır. Hükümet tanıklarının askeri operasyon olmadığı yönündeki beyanları Mehmet Sönmez'in ifadesiyle uyuşmamaktadır.

142. Mahkeme, General Ertürk'ün, ifade vermeye gelmemesinin büyük bir üzüntü verici bir durum olduğunu tekrarlar. Gerek başvuran gerekse Mehmet Nuri Yolur, ifadesinde, mezradaki Bolu Tugayı'na bağlı askerlerin varlığına değinmiştir. Çeşitli vesilelerle Bolu Tugayı'na bağlı askerlerin operasyona katılıp katılmadıklarıyla ilgili soru Delegeler tarafından Hükümet tanıklarına sorulmuştur. Sorun davayla ilgili ve maddi olduğu için General Ertürk Bolu Tugayı'nın operasyondaki rolünü açıklığa kavuşturmak için Tanık Dinleme Duruşması'nda bulunmalıydı. Mahkeme bu bağlamda, Orhan davasındaki Tanık Dinleme Duruşması sırasında General Ertürk'ün, olayların vuku bulduğu sırada Bolu Tugay Komutanı olduğunun Hükümet tarafından kabul edildiğini hatırlamaktadır.

2. Başvuranın mülkünün yok edilmesi konusunda

143. Mahkeme, başvuranın 18 Mayıs 1994 tarihinde mezrada bir askeri operasyon yürütüldüğü yönündeki iddiasına güçlü bir temel olarak değerlendirdiği ifadeleri tatmin edici bulmaktadır. Başvuran ve tanıkları tutarlı bir biçimde mezranın, mezrada yaşayanlar okulda toplanırken ateşe verildiğini ve askerlerin bir sonraki gün tekrar gelerek köylülerin yangını söndürmelerini engellediklerini ifade etmişlerdir. İkinci baskının zamanıyla ilgili olarak çarpıcı bir tutarlılık bulunmaktadır. Hakim İpek askerlerin saat 16 ya da 17 civarında döndüklerini söylemiştir. Başvuran ve Sevgol İpek askerlerin saat 18 civarında geri döndüklerini hatırlamıştır. Mehmet Nuri Yolur ve Abdülkerim Yolur, sabahki operasyondan sonra götürüldükleri için ikinci baskının zamanı hakkında ifade vermemiştir. Diğer taraftan, Mehmet Nuri Yolur ve Abdülkerim Yolur, verdikleri ifadede mezraya geri döndüklerinde mezradaki evleri yanarken bulduklarını söylemişlerdir.

144. Mahkeme, başvuran, Sevgol İpek ve Hakim İpek, mevrada yaşıyanların, ilk önce kendilerini öldürme emri alan askerler tarafından götürüldüklerini, daha sonra bu emrin geri alındığını teyit ettiklerine dikkat çeker. Mahkeme, tanıkların mülklerinin yok edilmesi hakkında yalan söylemek isteselerdi bu sonucu uydurmalarına gerek olmadığını düşünmektedir. Bu bağlamdaki ifadelerin başvuranın dürüstlüğünü teyit ettiği sonucuna varılabilir. Ayrıca mahkeme, askerlere telsizden verilen ifadelerin başvuran tarafından duyulduğu iddiasının çapraz inceleme sırasında sınındığını gözlemlemektedir. Deleğeler başvuranın Türkçe konuşmaları anlayabildiği ve ikinci baskından sonra diğer mezra sakinleriyle birlikte mevradan götürülürken telsiz muhaberesini duyabildikleri iddiasını inandırıcı bulmuştur.

145. Mahkeme, başvuranın mülkünün askerler tarafından yok edildiği iddiasının Hükümet tanıkları tarafından çürütülemediği sonucuna varmıştır. Bu bağlamda öncelikle, 18 Mayıs 1994 tarihinde mevrada askeri bir operasyon yapıldığının Mahkeme tarafından tespit edildiğine dikkat çekilmelidir. İkincisi, iç hukuk yetkilileri başvuranın şikayetlerini ilişkin olarak anlamlı bir soruşturma hiç yapmamışlardır. Turgut Alpi'nin da kabul ettiği gibi, bölgedeki mezra ve köylerde yaşıyan olmadığı ve başvuranın mevrasına gitmenin yarar sağlamayacağı inancıyla, kendisi mevraya hiç gitmemiştir. Deleğeler tarafından dinlenen üç tanığın da, mevrada meydana gelen zararların muhtemelen PKK'nın işi olduğuna kendilerini inandırdıkları gözlemlenmiştir. Bölgede terörist faaliyetler olmakla birlikte, Hükümet, 18 Mayıs 1994 tarihinde PKK'nın mevraya gelerek evleri yaktığına ilişkin bir kanıt sunamamıştır.

3. Başvuranın oğullarının gözaltına alınması ve sonra da kaybolmalarına ilişkin olarak

146. Mahkeme, başvuranın oğullarının okuldan çıkarken askerler tarafından götürüldüklerine ilişkin olay anlatımının Sevgol İpek ve Hakim İpek tarafından desteklendiği sonucuna varmıştır. Mehmet Nuri Yolur ve Abdülkerim Yolur, başvuranın, mezra sakinlerinin, kadınlar ve erkekler olarak iki gruba ayrılarak askerler tarafından dışarıda toplandıkları, kimliklerinin toplandığı ve aralarından altı kişinin götürüldüklerine ilişkin iddiasını da teyit etmiştir. Mahkeme, Mehmet Nuri Yolur'un Deleğelere verdiği ifadeye, sabah saat 9 veya 10 civarında askerlerle birlikte yola çıktığına ilişkin ifadeye hiçbir önem vermemektedir. Bu ifade açık şekilde yanlıştır. Başvuran ve tanıklarının, başvuranın iki oğluyla birlikte dört mezra sakinini götürmek için güvenlik güçlerinin şiddet kullandıklarından hiç söz etmemeleri Mahkeme açısından çok önemlidir. Tanıkların hepsi, altı kişinin rastgele seçildiklerini ve kendilerinden kamyonları itmek için askerlere yardım etmeleri istendiğini söylemişlerdir.

147. Mehmet Nuri Yolur ve Abdülkerim Yolur, götürülen kişilerden ikisidir ve götürüldükten sonraki olayların sırasına ilişkin doğrudan ifade vermişlerdir. Mahkeme, tanıkların bu iddialarını tutarlı bulmuştur. Her iki tanık da, Sait ve Seyithan Yolur ve başvuranın iki oğluyla birlikte askeri bir araçla Lice'ye götürüldüklerini söylemişlerdir. Mehmet Nuri Yolur ve Abdülkerim Yolur, tutarlı cümlelerle, Lice'ye geldiklerinde başvuranın iki oğlu ve Seyithan Yolur'dan ayrıldıklarını söylemişlerdir. Her iki tanığın da askeri araçtan indikten sonra yere

yatırıldıklarını ve başvuranın iki oğluyla Seyithan Yolur'u burada son kez gördüklerini hatırlamaları ilgi çekicidir. Mahkeme, bu iki tanığın iddialarının güvenilirliğinin, Lice'de gözaltında tutulurken verdikleri ifadelerle de desteklendiğini düşünmektedir. Tanıklar güvenlik güçleri aleyhinde iddialarda bulunmaya çalışmamışlardır.

148. Mahkeme, Mehmet Nuri Yolur ve Abdülkerim Yolur'un Delegationlere verdikleri ifadelerin doğru olduğunu düşünmektedir. Tanıkların okuldan alınmaları, Lice'ye götürülmeleri ve oraya ulaştıklarında neler olup bittiğiyle ilgili hatırladıkları çapraz incelemeye tabi tutularak sınanmıştır. Beyanlarında tutarlılık bulunmaktadır. Her iki tanık da, serbest bırakılmadan önceki geceyi geçirdikleri yer hakkında ayrıntılı bilgiler verememiştir. Fakat, ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla askerlerin denetimi ve gözetiminde tutulmuşlardır. Abdülkerim Yolur, askerlerin “misafiri” olarak tutulduklarından bahsetse de, Mahkeme, Delegationler tarafından kendisine, bulunduğu binadan ayrılma özgürlüğü olup olmadığı sorulduğunda, kendisi, kardeşi Mehmet Nuri ve Sait'le birlikte askerler tarafından korunan bir hücrede tutuldukları yanıtını vermişlerdir. Mahkeme, Mehmet Nuri Yolur'un Delegationler tarafından gerçekleştirilen sorgulaması sırasında, adı geçenlerin götürüldükleri binanın Lice'de askeri bir karakol olduğunu da gözlemlemektedir. Abdülkerim Yolur “Alay” ın içinde tutulduklarından bahsetmiştir.

149. Mahkeme, bir kez daha Hükümet tanıklarının, başvuran ile onun tanıkları tarafından verilen ifadeleri çürütmek üzere verdikleri ifadelerle gönderme yapmaktadır. Buna göre, hükümet tanıklarının ifadeleri başvuranın oğullarının gözaltına alındığına dair hiçbir kayıt olmadığı iddiasına dayanmaktadır. Fakat, gözaltı kayıtlarında başvuranın iki oğlunun adına rastlanmamasının, onların gerçekten gözaltına alınmadıkları sonucunu doğuran bir kanıt olarak görülemeyeceğini gözlemlemektedir. Bu bağlamda Mahkeme, daha önceki davalarda jandarmalar tarafından, gözaltı kaydı tutulan gözaltı durumlarıyla gözlem altına alma ya da sorgulama gibi nedenlerle meydana gelen, gözaltı kaydı tutulmayan gözaltılar arasında “keyfi ve tatmin edici olmayan” bir ayırım yapmalarıyla ilgili kayıt eksiklikleri tespit etmişti (Çakıcı-Türkiye [GC], no.23657/94, § 105, ECHR 1999-IV, üstte bahsedilen Çiçek kararı, §§ 137-138, ve üstte bahsedilen Orhan davası, § 313). Bu uygulama, bu davada da Şahap Yaralı'nın verdiği ifadeyle teyit edilmiştir.

E. Mahkeme'nin bulguları ve Sonuç

150. Kendisine, tarafların sunduğu belgesel kanıtları (bkz. üstte 37-60. paragraflar) ve Mahkeme Delegationlerine verilen tanık ifadelerini (bkz.61-91. paragraflar) gözönünde bulunduran Mahkeme'nin olgulara ilişkin sonuçları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

151. 18 Mayıs 1994 sabahında, askeri bir konvoy Dahlezeri mezrası engebeli bölgeye gelmiştir. Muhtemelen Bolu Tugayı'na mensup silahlı askerler, araçlarından inerek yaya olarak mezraya girmişlerdir. Başvuran ve diğer mezra sakinlerine evlerinden çıkarak mezranın dışındaki okulun bahçesinde toplanmaları emri verilmiştir. Erkekler, kadınlardan ve çocuklardan ayrılmışlardır. Askerler, yetişkin erkeklerin hüviyetlerini toplamışlardır. Kimlikleri toplananların arasında başvuran oğulları İkrım ve Servet İpek de bulunuyordu.

152. Bu zaman zarfında, mezrada kalan askerler mezradaki evleri ateşe vermişlerdir. Evlerden çoğu yanmış ya da ciddi hasar görmüştür. Okulda toplanan mezra sakinleri, mezra üzerinde yükselen dumanları ve alevleri görebildikleri için mezrada neler olup bittiğini anlamışlardır. Bu aşamada evlerine geri dönmeleri engellenmiştir.

153. Öğleden önce, askerler okulda toplanan mezra sakinlerinden altısını seçmişlerdir. Bunların hepsi de genç erkeklerdir: İkrım ve Servet İpek; Seyithan, Mehmet Nuri, Sait ve Abdülkerim Yolur. Görünüşe bakılırsa, adigeçenler, askerlerin sırt çantalarının taşınmasında ve mezra dışındaki engebeli arazideki buluşma noktasına araçları itmekte yardımcı olmak üzere rastgele seçilmişlerdir. Bu altı kişinin, iş bitince geri dönecekleri hususunda güvence verilmiştir. Askerler mezra sakinlerinin kimliklerini geri vermişler, fakat seçilen altı kişinin kimliklerini vermemişlerdir. Seçilen altı kişi askerlerle birlikte gözden kaybolmuşlardır.

154. Mezra sakinleri, mezraya geri döndüklerinde evlerini harap olmuş vaziyette bulmuşlardır. Başvuranın evi, eşyaları ve sığırları yok olmuştur. Mezra sakinlerinden bazıları eşyalarını kurtarmaya ve çıkan yangınları söndürmeye çalışmışlardır. 18 Mayıs 1994 tarihinde öğleden sonra askerler mezraya dönerek yangınları söndürdükleri takdirde şiddet kullanma tehdidinde bulunmuşlardır. Askerler ayakta kalan evleri de ateşe vermişlerdir. Askerler mezra sakinlerini mezra dışına çıkarmışlardır. Bir süre sonra da serbest bırakılmaları emri verilmiştir.

155. Bu operasyon tek değildir. Bu süre zarfında diğer mezzralar ve köyler de bölgeyi tarayan askeri helikopterlerin ve araçların desteğinde Bolu Tugayı'na bağlı askerlerin düzenledikleri operasyonlarla karşılaşmışlardır.

156. Köye yapılan ikinci baskın, başvuranın iki oğlu İkrım ve Servet, Türelı köyüne doğru ilerlerken meydana gelmiştir. Köye, muhtemelen akşam üzeri ulaştıklarında üstü açık bir askeri araç gelene kadar köyün dışında beklemişlerdir. Sonra da Lice'deki bir askeri tesise götürülmüşlerdir. Tesislere ulaştıklarında hava kararmıştır. Götürülen altı kişi de yere yatırılmıştır. Mahkeme Mehmet Nuri Yolur'un, o sırada askeri tesisin önüne askeri araçlarla başka sivillerin de getirildiği ve kendilerine yere yatmalarının söylendiği yönündeki ifadesinin yalan olduğunu düşünmek için hiçbir neden görmemektedir.

157. Mehmet Nuri Yolur, Sait Yolur ve Abdülkerim Yolur askeri tesiste bir gece gözaltında tutulmuşlardır. Kendilerine hiçbir zarar verilmeden erkese sabah serbest bırakılmışlar ve kimlikleri de kendilerine geri verilmiştir.

158. Başvuranın iki oğlu ve Seyithan Yolur'a, askeri tesise ulaştıklarında Mehmet Nuri Yolur, Sait Yolur ve Abdülkerim Yolur'dan ayrıldıktan sonra ne olduğu spekülasyon konusudur. Bu üçünün niçin serbest bırakılmadıklarını tahmin etmek zordur.

159. Üstteki bulgulara dayalı olarak, Mahkeme başvuranın şikayetlerini Sözleşme'nin çeşitli maddeleri uyarınca incelemeye devam edecektir.

II. SÖZLEŞMENİN 2. MADDESİNİN İHLALİ İDDİASI

160. Başvuran, iki oğlunun güvenlik güçlerince götürüldüğünü ve yetkililerin sorumlu olduğu koşullarda ölmüş olduklarının kabul edilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Bu kayıp ve sonrasında da iki oğlunun ölüm olayıyla ilgili olarak yetkililer tarafından anlamlı bir soruşturma yürütülmediği şikayetiyle Sözleşme'nin 2. maddesini öne sürmüştür.

“1. Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurmanın kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması için;

b) Usulüne uygun olarak yakalamak için veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için;

c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için.”

A. Tarafların görüşleri

1. Başvuran

161. Başvuran, tanıklar, özellikle de Yolur kardeşler tarafından verilen ifadelerin, aralarında başvuranın iki oğlunun da bulunduğu altı genç erkeğin askerlere yardımcı olmak üzere götürüldükleri ve güvenlik güçlerince herhangi bir bilgi verilmeden gözaltına alındıkları iddiasını teyit ettiğini öne sürmüştür. Mahkeme ve eski Komisyon'un Çakıcı-Türkiye (üstte, § 105) ve Aydın-Türkiye (25 Eylül 1997 tarihli karar, Reports 1997-VI, s.1897, § 106; Komisyon'un görüşü 7 Mart 1996)) kararlarındaki daha önceki bulgulara atıfta bulunan başvuran Hükümet tarafından sunulan gözaltı kayıtlarının yetersiz olduğunu ve güvenilir olmadığını iddia etmiştir. Başvuran, dokuz yıldan fazla bir süredir iki oğlunun nerede olabileceğini açığa çıkaracak bir bilgiye ulaşılamaması karşısında, iki oğlunun ölmüş kabul edilerek, ölümlerinden Hükümetin sorumlu tutulması gerektiğini de öne sürmüştür. Başvuran bu bağlamda Mahkeme'nin Çiçek-Türkiye kararındaki (üstte, §147) mülahazalarına atıfta bulunmuştur. Başvuran son olarak Mahkeme'yi, iki oğlunun öldürülmesini çevreleyen esrar perdesini kaldırmaya yönelik olarak Hükümet tarafından etkili bir soruşturma yürütülmediğine karar vermeye çağırmıştır.

2. Hükümet

162. Hükümet başvuranın iddialarının olgusal temelini reddetmiştir. Hükümet'e göre, bölgede güvenlik güçlerince icra edilen tüm faaliyetlerin Lice Jandarma Komutanlığı tarafından tutulan görev defterine kaydedildiğini iddia etmiştir. Mahkeme'ye de sunulan, görev defterinin ilgili sayfalarının bir nüshası, güvenlik güçlerinin başvuranın mezrasında 18 Mayıs 1994 tarihinde bir operasyon gerçekleştirmediklerini ve ne başvuranın iki oğlu ne de başka köylülerin göz altına alınmadıklarını net bir biçimde kanıtlamıştır. Hükümet, yetkililer tarafından re'sen yürütülen soruşturmanın yeterli ve etkili olduğunu belirtmiştir.

B. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

1. Genel mülahazalar

163. Yaşam hakkını koruyan ve yaşam hakkından mahrum bırakılmanın mazur görülebileceği halleri düzenleyen 2. madde Sözleşme'nin en temel hükümlerinden biridir ve hiçbir sınırlamaya (derogation) tabi tutulamaz. 3. maddeyle birlikte anılan madde, Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların en temel değerlerinden birini içermektedir. Dolayısıyla yaşam hakkında mahrum bırakılmanın mazur görüleceği haller katı bir biçimde yorumlanmalıdır. Bireysel insan haklarını koruma aracı olarak Sözleşme'nin kapsam ve amacı 2. maddenin, güvencelerin pratik ve etkili olmasını sağlayacak şekilde yorumlanmasını ve

uygulanmasını gerekli kılmaktadır (bkz 27 Eylül 1995 tarihli McCann vd-Birleşik Krallık, Series A. No.324, ss.45-46, §§ 146-147).

164. 2. maddede öngörülen korumanın önemi ışığında Mahkeme, yaşam hakkından mahrum bırakma olaylarını, sadece Devlet görevlilerinin fiillerini değil, olayı çevreleyen tüm koşulları da gözönünde bulundurarak en titiz incelemeye tabi tutmalıdır. Gözaltındaki kişiler zayıf bir konumdadır ve yetkililer onları korumak yükümlülüğü altındadır. Sonuç olarak, sağlık durumu iyi olarak gözaltına alınan bir birey serbest bırakıldığında zarar görmüş bir durumdaysa, bunun nasıl meydana geldiğine ilişkin makul bir açıklama getirmek Devlet'in üzerine düşen bir görevdir (bkz. Avşar, bkz. üstte, § 391). Gözaltına alınmış bireylere yönelik davranışlardan ötürü yetkililerin hesap verme sorumluluğu, gözaltındaki bireylerin daha sonra ölmesi ya da kaybolması durumlarında özellikle önemlidir (Orhan, üstte, § 326).

165. Dava konusu olaylar, gözaltındaki kişilerin durumunda olduğu gibi, tamamen ya da çoğunlukla yetkililerin münhasır bilgisi dahilindeyse, bu gözaltı sırasında meydana gelen ölüm ve yaralanmalar açısından güçlü karineler ortaya çıkacaktır. Nitekim makul ve ikna edici bir açıklama getirme yükümü yetkililere aittir (Salman-Türkiye [GC], no.21986/93, § 100, ECHR 2000-VII; Çakıcı, üstte, § 85; Ertak-Türkiye, no.20764/92, § 32, ECHR 2000-V, ve Timurtaş-Türkiye, no.23531/94, § 82, ECHR 2000-VI, ve Orhan, üstte, § 327).

2. İkram ve Servet İpek'in ölmüş sayılıp sayılamayacağı

166. Mahkeme, üstte anılan Timurtaş kararındaki düşüncelerini tekrarlar (§§ 82-83)

(...) 5. madde, Devlet'e gözaltına alınan kişinin nerede olabileceği ve yetkililerin denetimi altına kimin konulduğuna ilişkin hesap verme sorumluluğu yükler (...). Gözaltına alınan kişinin cesedinin bulunamaması durumunda, ilgilinin kaderine ilişkin olarak yetkililerin makul bir açıklama getirememesinin, Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca kimi sorunlar ortaya çıkarıp çıkarmayacağı davanın tüm koşullarına özellikle de gözaltına alınan şahsın gözaltında ölmüş olduğunun varsayılması için gerekli kanıt standardına ulaşılabilecek somut unsurlara dayalı yeterli olgusal kanıtların varlığına bağlı olacaktır.

Bu bağlamda, kişinin gözaltına alınmasından itibaren geçen süre, tek başına belirleyici olmasa da, dikkate alınması gereken ilgili bir faktördür. Gözaltına alınan şahıstan haber alınmaksızın geçen süre ne kadar fazla olursa, o kişinin ölme olasılığının da o kadar yüksek olacağı kabul edilmelidir. Geçen süre, ilgili kişinin ölmüş varsayılması gerektiği sonucuna varılmadan önce olgusal kanıtların diğer unsurlarına verilmesi gereken ağırlığı bir ölçüde etkiler. Bu bağlamda Mahkeme, bu durumun Sözleşme'nin bu durumun, sadece Sözleşme'nin 5. maddesine aykırı

usulsüz gözaltının ötesine varan sonuçlar yaratacağını düşünmektedir. Bu tür bir yorum, Sözleşme'nin en temel hükümlerinden biri olan 2. maddeyle öngörülen yaşam hakkının etkili korunması bağlamında değerlendirilmelidir (...).

167. Mahkeme, bu davayı, başvuranın oğlunun gözaltındayken ölmesiyle ilgili yetersiz inandırıcı emarelerin olduğu sonucuna vardığı Kurt-Türkiye davası gibi davalardan ayıran çok sayıda unsurun mevcut olduğunu düşünmektedir. Mahkeme, üstte bahsedilen Kurt davasında, başvuranın oğlu Üzeyir Kurt'un, en son, kendi köyünde askerler ve köy korucuları tarafından çevrelenmiş bir vaziyette görüldüğüne dikkat çeker. Fakat bu davada başvuranın iki oğlu ve diğer dört köylü ise askerler tarafından götürülmüştür (bkz. üstte 153). Ayrıca İpek kardeşler en son, bilinmeyen bir askeri tesiste güvenlik güçlerinin elinde görülmüşlerdir. Mahkeme başvuranın iki oğlunun kaderini belirleyemese de, 1994 yılında Türkiye'nin güneydoğusundaki durum gözönünde bulundurulduğunda, habersiz gözaltıların, yaşamı tehdit edici olduğuna inanmak için güçlü nedenler bulunmaktadır (Orhan, üstte bahsedilen, § 330; Timurtaş, üstte bahsedilen, § 85 ve Çiçek, üstte bahsedilen, § 146). Bu bağlamda Mahkeme, sözkonusu dönemde güneydoğu Türkiye'deki ceza hukuku korumasının etkinliğini zedeleyen eksikliklerin, güvenlik güçlerinin eylemlerinden dolayı sorumlu tutulamamalarını sağladığı ya da güçlendirdiği yönünde daha önce verdiği kararları hatırlatır (Cemil Kılıç-Türkiye, no.22492/93, § 75, ECHR 2000, ve Mahmut Kaya-Türkiye, No.22535/93, § 98, ECHR 2000).

168. Üstteki nedenlerle ve başvuranın oğullarının nerede olabileceğine ilişkin olarak neredeyse dokuz buçuk yıldır bir bilgiye ulaşılamamasını gözönünde bulunduran Mahkeme Servet ve İkrâm İpek'in güvenlik güçlerince habersiz gözaltına alınmalarının sonrasında ölmüş kabul edilmeleri gerektiğini düşünmektedir. Sonuç olarak, adigeçenlerin ölümünden dolayı davalı Devlet sorumludur. Yetkililerin, İpek kardeşlerin gözaltına alınmalarının sonrasında başlarına ne geldiği hususunda hiçbir açıklama getirmemesine ve Devlet görevlileri tarafından ölümcül güç kullanımı hususunda haklı bir gerekçeye dayanmamasına dikkat çeken Mahkeme, adigeçenlerin ölümlerinden dolayı Devlet'in sorumluluğu olduğu sonucuna varmıştır (Timurtaş, § 86, ve Çiçek, § 147, Orhan, § 331). Dolayısıyla Sözleşme'nin 2. maddesi bu bakımdan ihlal edilmiştir.

3. Yetersiz soruşturma iddiası

169. Mahkeme, 1. maddedeki Devlet'in 'yetki alanı içindeki herkese Sözleşme'de tanımlanan hak ve özgürlükleri tanıma' genel yükümlülüğü ile birlikte 2. maddedeki yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün güç kullanımı sonucunda öldürülen bir kimse olduğunda etkili bir resmi soruşturmanın yürütülmesini zımnen gerekli kıldığını tekrarlar (bkz, aşağı yukarı, McCann vd., y.a.g.k., s.49, § 161; Kaya-Türkiye kararı 19 Şubat 1998, Reports 1998-I, § 105). Bu tür bir soruşturmanın temel amacı yaşam hakkını koruma altına alan iç hukuk kurallarının etkin bir biçimde uygulanmasını, Devlet görevlilerinin ya da organlarının işe karıştığı davalarda, sorumlulukları altında meydana gelen ölümlerden dolayı hesap vermelerini sağlamaktır. Bu amaçlara ulaşmak için ne tür bir soruşturma yürütüleceği farklı koşullara göre

farklılık gösterebilir. Fakat, bir sorun dikkatlerine sunulduğunda yetkililer kendi başlarına harekete geçmelidirler. Soruşturmaya başlamak için en yakın akrabasının resmi bir şikayette bulunması ya da sorumluluk alması beklenemez (bkz. örn., İlhan-Türkiye [GC], no.22277/93, § 63, ECHR 2000-VII).

170. Devlet görevlilerinin sebebiyet verdiği hukuk dışı öldürme iddialarıyla ilgili bir soruşturmanın etkili olabilmesi için, bu soruşturma sorumlu şahıslar için gerekli olarak görülmeli ve olaylara karışanlardan bağımsız olarak yürütülmelidir (Güleç-Türkiye kararı, 27 Temmuz 1998, Raporlar 1998-IV, §§ 81-82, ve Oğur-Türkiye [GC], no.21954/93, §§ 91-92, ECHR 1999-III). Soruşturma ayrıca kuvvet kullanımının o koşullarda gerekli olup olmadığının belirlenmesini (örneğin, Kaya, yukarıda bahsedilen, § 87) ve sorumluların belirlenerek cezalandırılmasını (Oğur, yukarıda bahsedilen § 88) sağlaması bakımından da etkili olmalıdır. Yetkililer, görgü tanıklarının ifadeleri de dahil olmak üzere, olayla ilgili kanıtlara ulaşmak için gerekli adımları atmalıdır (tanıklarla ilgili olarak bkz. Tanrikulu, yukarıda bahsedilen, § 109). Soruşturmanın ölüm nedenini ve sorumlu kişiyi belirleme yeteneğini zedeleyen herhangi bir eksiklik bu standarda uyulmaması riskini ortaya çıkaracaktır.

171. Bu soruşturmanın derhal başlatılması ve hızla bitirilmesi de bu bağlamdaki gerekliliklerdir (Yaşa-Türkiye kararı, 2 Eylül 1998, Reports 1998-IV, § 102-104; Çakıcı, yukarıda bahsedilen, §§ 80, 87, 106; Tanrikulu, yukarıda bahsedilen, § 109, Mahmut Kaya, yukarıda bahsedilen, §§ 106-107).

Bazı özel durumlarda soruşturmada ilerlemeyi önleyen zorluklarla ve engellerle karşılaşılabilmesi kabul edilmelidir. Ancak kaybolma veya silahlı kuvvet kullanımı gibi olaylar hakkında açılan soruşturmalarda atılacak hızlı adımlar hukukun üstünlüğünün korunması ve yasadışı eylemlere göz yumulmasının engellenmesi gibi konularda kamuoyunun devlet otoritelerine olan güveninin sağlanması açısından büyük öneme sahiptir. (bkz. McKerr/İngiltere Kararı, no 28883/95, prg. 108-115, ECHR 2001-III ve Avşar, prg. 390-395). Gözaltında bir kaybolma sözkonusu ise soruşturmadaki aciliyet, daha da önem kazanmaktadır. (Orhan, prg. 336).

172. Mahkeme, davanın özel şartlarına dönerek, İkrım ve Servet'in güvenlik güçlerince yakalandıktan sonra kaybolmalarının ardından başvuran iki oğlunun yerinin tespit edilmesi için adli ve idari makamlara dilekçe vermiştir. (bkz. prg. 26-30). Ancak başvuranın detaylı ve ciddi iddialarına rağmen, makamlar o bölgede operasyon yapılmadığını ve sözkonusu kişilerin gözaltına alınmadığını ileri sürmüşlerdir. (bkz. prg. 27 ve 31). Diyarbakır ve Lice Savcıları ve daha sonra da Yarbay Turgut Alp tarafından yürütülen soruşturmalar sonucunda yine bahse konu kişilerin isimlerinin gözaltı kayıtlarında yer almadığı şeklindeki bilginin ötesine gidilememiş, Diyarbakır DGM, Diyarbakır Asayiş Komutanlığı, Lice İlçe Jandarma Komutanlığı ve bölgedeki diğer güvenlik güçlerinden liste istenmemiştir. (bkz. prg. 32 ve 52).

173. Mahkeme başvuru hakkında 27 Şubat 1995 tarihinde sorumlu Devlete bilgi verilmesinin ardından makamların başvuranın iddiaları hakkında soruşturma başlattığını belirtmiştir. Ancak soruşturmada büyük noksanlar ve hatalar mevcuttur. Bu bağlamda Mahkeme başvuranın şikayetlerle ilgili olarak sorgulanması için yargı makamlarının ciddi bir girişimde bulunmadığını gözlemlemiştir. (bkz. prg. 36). İlk girişim Diyarbakır Başsavcısı'nın başvuru formu üzerindeki adresi Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nde görevli polis memurlarına vermesi ve Savcılığa çağrılmasını istemesiyle olmuştur. Ancak Savcı başvuranın yaşadığı bloğun ismini yanlış gönderdiği için başvuran ilgili adreste bulunamamıştır. (bkz. prg. 39 ve 40). 8 Mart 1996 tarihli başka bir girişimle ismi başvuranla benzer bir kişi Yarbay Alpi tarafından sorgulanmıştır. Ancak bu şahıs başvurandan 17 yıl daha gençti ve çocukları yoktu. Mahkeme, Yarbay Alpi'nin soruşturmanın durdurulması kararını alırken kısmen bu kimsenin ifadelerine dayanmasını tatmin edici bulmamıştır. (bkz. prg. 54). Lice Kaymakamı'nın makamların başvuranı yerinde bulamaması nedeniyle soruşturmanın sona erdirilmesi şeklindeki 16 Aralık 1996 tarihli kararının gazetede yayınlanmasını emretmesi dikkate alınmalıdır. (bkz. prg. 34). Ancak bu Hükümet'in 8 Mart 1996 tarihinde, iki ay önce başvuranın ifadesini aldığı iddiası ile çelişmektedir. Mahkeme'nin görüşüne göre, bu olaylar soruşturmada titiz ve hassas davranılmadığını, gayret gösterilmediğini ortaya koymaktadır. Son olarak 26 Aralık 1999 tarihinde başvuran Kulp Jandarma Karakolu'na çağırılmış ve iddiaları ile ilgili olarak ifadesi alınmıştır. (bkz. prg. 36). Ancak bu sorgunun devamında herhangi bir girişimde bulunulmamıştır.

174. Mahkeme, Lice Savcısının görevsizlik kararını takiben, güvenlik güçlerinin olaydaki rolünün tespit edilmesi için Lice İlçe İdare Kurulu tarafından bir soruşturma başlatıldığına dikkat çekmektedir. Ancak Mahkeme Türkiye aleyhine açılan daha önceki davalarda kurulun hiyerarşik olarak Vali'ye bağlı devlet memurlarından ve soruşturmaya konu olan güvenlik güçlerine bağlı bir memurdan oluştuğunu tespit etmişti. (bkz. Orhan Kararı, prg. 342, , Güleç Kararı, prg. 77-82 ve Oğur Kararı, prg. 855-93). Mahkeme sözkonusu dava şartlarında Kurul'un soruşturmaya ilgili olarak Yarbay Turgut Alpi'yi atamasının, kendisi de soruşturmanın konusu olan güvenlik güçlerinin bir üyesi olduğu için uygun olmadığını düşünmektedir. Bu hususta Yarbay Alpi'nin güvenlik güçlerinin sunmuş olduğu bilgilere itimat etmekte istekli ve hazır olması Mahkeme'nin yukarıdaki saptamalarının doğru olduğunu göstermektedir. (bkz. prg. 139).

175. Mahkeme ayrıca, yetkililerinin başvuranın vermiş olduğu ipuçlarından faydalanmak suretiyle soruşturmayı genişletmediğini belirtmiştir. Başvuran, oğullarının askerlerce götürüldüğünü söylemesine rağmen, soruşturma devam ederken güvenlik güçleri üyelerinin ifadelerini almak için girişimde bulunulmamıştır.

176. Başvuran Abdülkerim, Sait ve Nuri Yolur isimli köylülerin oğulları ile birlikte gözaltında tutulduklarını belirttiği halde, görgü tanıklarının; aile bireyleri ve Yolur ailesinden üç kardeşin ifadelerinin alınması için hiçbir girişimde bulunulmamasını anlamak mümkün değildir. (bkz. prg. 36). Daha da önemlisi yetkililer başvuranın iddialarını teyit etmek veya delil toplamak için mezraya gitmeyi gerekli görmemişlerdir. (bkz. prg. 83). Mahkeme soruşturmadaki bu eksikliğin tek başına soruşturmanın ciddi bir şekilde noksan olduğu sonucuna varmak için yeterli olduğu kanısındadır.

177. Yukarıda sunulan bilgilerin ışığında Mahkeme, başvuranın iki oğlunun kaybolmasına ilişkin yürütülen soruşturmanın yetersiz ve eksik olduğu kanısındadır. Bu nedenle Sözleşme'nin prosedürle ilgili kısmı bağlamında da 2. maddenin ihlali sözkonusudur.

III. BAŞVURAN HUSUSUNDA SÖZLEŞME'NİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

178. Başvuran, iki oğlunun kaybolmasının kendisini insanlık dışı muamele ile karşı karşıya bıraktığından şikayetçi olmuştur. Başvuran, aşağıda verilen 3. maddenin ihlal edildiğini iddia etmiştir:

“Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz”.

179. Başvuran oğullarının akıbetini öğrenemediği için ve yetkililerinin soruları karşısındaki tavır ve davranışlarından dolayı sıkıntı ve üzüntü yaşadığını ileri sürmüştür.

180. Hükümet, Sözleşme'nin 3. maddesi bağlamındaki şikayetlere itiraz etmiştir.

181. Mahkeme, aile bireylerinden birinin “kaybolmasının” Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı olması konusunun, aile bireylerinden birisi insan hakları ihlalinden dolayı mağdur olduğunda çekilen üzüntüden farklı olarak başka bir boyut ve nitelik kazandıracak özel unsurların varlığına dayandığını tekrarlamıştır. Sözkonusu unsurlar aile bağlarının yakınlığı –bu bağlamda ebeveyn-çocuk bağına ağırlık verilecek– bu bağın kendine özel şartları, aile bireyinin sözkonusu olaylara şahit olması, kayıp kişi hakkında bilgi toplama çabalarına katılım ve bu çabalar karşısında yetkililerin tavır ve davranışlarıdır. (Orhan Kararı, prg. 358, Çakıcı prg. 98, Timurtaş prg. 95). Mahkeme, ayrıca sözkonusu ihlal bulgusunun kayıp olayından değil, daha çok yetkililerin olay karşısında takındıkları tavır ve davranışlardan kaynaklandığını vurgulamıştır. Bu nedenle bir akraba, yetkililerin fiilleri sonucunda mağdur olduğunu ileri sürebilir. (bkz. Çakıcı Kararı, prg. 98).

182. Bu davada Mahkeme, başvuranın kayıp İpek kardeşlerin babası olduğuna dikkat çekmiştir. Başvuran, sözkonusu olaylara ve oğullarının dokuz yıl önce askerlerce götürülmesine tanık olmuş ve o tarihten sonra oğullarını bir daha görmemiştir. (bkz. prg. 153). Başvuran tarafından sunulan belgelerden de bellidir ki çocuklarının akıbetini öğrenmek için

sonuçsuz da olsa birçok girişimde bulunmuştur. (bkz. prg. 26-29). Çocuklarının askerlerce götürülmesinden sonra akibetleri hakkında bilgi almak için çok çaba göstermesine karşılık, yetkililerden hiçbir açıklama veya bilgi alamamıştır. Aksine, yetkililer başvuranın ciddi endişeleri karşısında, İpek kardeşlerin güvenlik güçlerince gözaltına alındığını reddetmiştir. (bkz. prg. 38 ve 45). Üstelik başvurana soruşturma sonucu hakkında bilgi verilmemiştir. Ayrıca, Mahkeme, başvuranın çocuklarının akıbeti hakkında duyduğu endişenin aile hayatının bozulmasıyla daha da arttığını düşünmektedir.

183. Yukarıdaki bilgilerin ışığında Mahkeme, başvuranın çocuklarının kaybolması ve bilgi edinememesi sonucunda endişe ve üzüntü duyduğunu tespit etmiştir. Başvuranın şikayetleri karşısında yetkililerin tutumu 3. maddeye aykırı insanlık dışı bir muamele ortaya koymuştur.

Mahkeme bu nedenle başvuranla ilgili olarak 3. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

IV. SÖZLEŞME'NİN 5. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

184. Başvuran çocuklarının kaybolmasının aşağıda verilen 5. maddenin birden fazla sebepten dolayı ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

“ Madde 5

Özgürlük ve güvenlik hakkı

1. Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve yasada belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

a) Kişinin yetkili mahkeme tarafından mahkum edilmesi üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi;

b) Bir mahkeme tarafından, yasaya uygun olarak, verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya yasanın koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulması;

c) Bir suç işlediği hakkında geçerli şüphe bulunan veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul nedenlerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulu durumda bulundurulması veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için usulüne uygun olarak tutulması;

e) Bulaşıcı hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastasının, bir alkoliğin, uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin veya bir serserinin usulüne uygun olarak tutulması;

f) Bir kişinin usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alı konmasını veya kendisi hakkında sınır dışı etme ya da geriverme işleminin yürütülmekte olması nedeniyle usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.

3. Bu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullara uyarınca yakalanan veya tutulu durumda bulunan herkes hemen bir yargıç veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır; kendisinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutuklu durumda bulunma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar vermesi ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı olarak yapılmış bir yakalama veya tutulu kalma işleminin mağduru olan herkesin tazminat istemeye hakkı vardır”.

185. Başvuran çocuklarının yasadışı olarak gözaltına alınması, gözaltı nedenleri hakkında bilgi verilmemesi, makul süre içinde hakim önüne çıkarılmamaları ve gözaltının yasallığını sorgulamak üzere dava açamaması gibi nedenlerle bu maddenin ihlal edildiğini öne sürmüştür.

186. Hükümet, başvuranın çocuklarının gözaltına alındığının ispatlanmadığını, dolayısıyla 5. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmanın imkansız olduğunu ileri sürmüştür.

187. Mahkeme, demokratik toplumlarda bireylerin otoritelerce keyfi olarak gözaltına alınmasını engellemek için 5. madde ile sağlanan güvencelerin önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda özgürlükten yoksun bırakma ulusal hukukun usül ve esası ile uyumlu olmalı ve aynı zamanda 5. maddenin amacını- bireyin keyfi gözaltına alınması – karşılamalıdır. Sözleşme'nin 5. maddesi keyfi gözaltı risklerini en aza indirmek için, özgürlükten yoksun bırakma durumunun adli incelemeye tabi olmasını ve yetkililerin bu husustaki güvenilirliğini güvence altına almayı amaçlar. Bireyin onaysız olarak gözaltına alınması sözkonusu güvencelerin yok sayılması, dolayısıyla 5. maddenin ihlali anlamını taşır. Yetkililer, kendi kontrolü altındaki kimselerden sorumlu olduğu için 5. madde kaybolma riskine etkili tedbirler almayı ve gözaltına alınan kimsenin o tarihten sonra görülmediği iddiası karşısında etkili bir soruşturma yapmayı gerekli kılar. (Kurt, prg. 122-125, Çakıcı prg. 104, Akdeniz ve Diğerleri prg. 106, Çiçek prg. 164, Orhan prg. 367-369).

188. Mahkeme, başvuranın iki oğlunun 18 Mayıs 1994 tarihinde güvenlik güçlerince yakalandığı, Dahlezeri mezrasından götürüldüğü ve en son Lice'de güvenlik güçleri ile birlikte görüldüğü tespitinde bulunmuştur. (bkz. prg. 156). Gözaltı durumları, ilgili kayıtlara geçirilmemiş ve akıbetleri ile ilgili resmi kayıt yoktur. Mahkeme'nin görüşüne göre, bu durum kendi içinde çok ciddi bir eksiklik olarak nitelendirilmektedir; çünkü suça karışanların kimliklerini gizlemelerini ve gözaltına alınan kimsenin akibeti hakkında sorumluluktan kaçmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, gözaltının tarihi, zamanı, yeri ve ilgili kişinin ismine ilişkin bilgilerin kayıtlara alınmaması 5. maddeye aykırıdır. (bkz. Kurt Kararı, prg. 125, Timurtaş, prg. 105, Çakıcı Kararı, prg. 105, Çiçek prg. 165 ve Orhan prg. 371).

189. Mahkeme, ayrıca, başvuranın oğullarının hayati tehlike taşıyan koşullar altında götürülmeleri ve gözaltına alınmaları ile ilgili şikayetleri hakkında yetkililerin daha detaylı ve çabuk soruşturma yapması gerektiğini düşünmektedir. Ancak, 2. madde ile ilgili saptamalar ve yorumlar, yetkililerin İpek kardeşlerin kaybolmalarına karşı etkili tedbirler almadıkları konusunda şüpheye yer bırakmamaktadır. (bkz. prg. 177).

190. Mahkeme, bu düşüncelerin ışığında yetkililerin İpek kardeşlerin Dahlezeri'nden götürüldükten sonraki akıbetleri hakkında makul bir açıklama yapmadıkları ve yapılan soruşturmanın etkili olmadığı ve kısa sürede tamamlanmadığı sonucuna varmıştır. Adli yetkililer güvenlik güçlerinin ve görgü tanıklarının ifadelerini almamışlar ve askeri yetkililerin İpek kardeşlerin tutuklanıp gözaltına alınmadığı iddialarını araştırma konusunda isteksiz davranmışlardır. Gözaltı kayıtlarının güvenilirliği ve doğruluğu da bu bağlamda değerlendirilmelidir. (bkz. prg. 172., 175-176 ve 149).

191. Bu nedenle Mahkeme İpek kardeşlerin Sözleşme'nin 5. maddesindeki güvencelerden yoksun, onaysız olarak gözaltına alındığı ve bu madde ile güvence altına alınan özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiğini tespit etmiştir.

V. SÖZLEŞME'YE EK 1 NO'LU PROTOKOL'ÜN 1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

192. Başvuran, evinin ve eşyalarının yok edilmesi nedeniyle aşağıda verilen 1 no'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmiştir.

“Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez”.

193. Hükümet, başvuranın iddialarını reddetmiş ve başvuranın evinin mezradaki diğer evlerle birlikte bakımsızlık ve bölgedeki sert kış koşulları nedeniyle hasar gördüğünü ileri sürmüştür.

194. Mahkeme, güvenlik güçlerinin başvuranın evini ve eşyalarını bilerek yok ettiğinin ve aileyi köyü terk etmeye zorladığının tespit edildiğini tekrarlamıştır. (bkz. prg. 152 ve 154). Bu fiillerin başvuranın eşyalarından ve mülkünden faydalanma hakkına haksız müdahale oluşturduğu şüphesizdir. (bkz Akdivar ve Diğerleri prg. 88), Mentş ve Diğerleri, prg. 73), Selçuk ve Asker, prg. 86). Bilgin, prg. 108, Dulaş prg. 13, Yöyler prg. 79).

195. Bu nedenle Mahkeme, 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

VI. BAŞVURAN VE İPEK KARDEŞLER HUSUSUNDA SÖZLEŞME'NİN 2,3,5 VE 1 NO'LU PROTOKOL'ÜN 1. MADDESİ İLE BİRLİKTE 13. MADDENİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

196. Başvuran, sözkonusu kimselerin kaybolması hakkında etkili bir soruşturma yapılmaması ve mülküne zarar verilmesine bağlı olarak 13. maddenin ihlal edilmesine yolaçtığı ileri sürmüştür. 13. madde şöyledir:

“Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir”.

- Genel İlkeler

197. Mahkeme, 13. maddenin Sözleşme hak ve özgürlüklerinin ulusal düzeyde korunmasını sağlamak için bir iç hukuk yolunun varlığını gerekli kıldığını hatırlatmıştır. Sözleşmeci Devletler'in Sözleşme'den kaynaklanan sorumluluklarına ne şekilde uyacakları konusunda takdir yetkisine sahip olmasına rağmen, 13. madde Sözleşmeye dayalı şikayet konusu ile ilgilenmek ve uygun çözüme kavuşturmak amacını taşıyan ulusal bir iç hukuk yolunun varlığını gerekli kılar. 13. madde bağlamındaki sorumluluğun boyutu, başvuranın şikayetinin niteliğine göre değişir. 13. maddenin gerektirdiği iç hukuk yolu, uygulamada ve teorik olarak etkili olmalı, en önemlisi de uygulanması devlet görevlilerinin haksız fiilleri veya eksik uygulamaları sebebiyle engellenmemelidir. (bkz. 18 Aralık 1996 tarihli Aksoy/Türkiye Kararı, Raporlar 1996-VI, prg. 95 ve Aydın Kararı, prg. 103, Kaya Kararı, prg. 89).

198. Buna ek olarak, bir kimsenin akrabaları, o kişinin yetkililerin sorumluluğunda kayb olduğu iddiası ile gelmişlerse, 13. maddenin gerektirdiği iç hukuk yolu uygun durumlarda tazminat ödenmesine ek olarak sorumluların kimliğinin tespit edilmesine ve cezalandırılmalarına imkan sağlayacak etkili bir soruşturmanın yapılmasını ve akrabaların da soruşturma prosedürüne etkin katılımını gerektirir. (mutatis mutandis , Aksoy, Aydın ve Kaya Kararları, prg. 98, 103, ve 106-107). Mahkeme ayrıca 13. maddenin gerektirdiklerinin, 2. maddenin gerektirdiği yetkililerin sorumluluğunda kaybolan bir kimsenin akibeti hakkında soruşturma yapma yükümlülüğünden daha kapsamlı ve geniş olduğunu hatırlatmıştır. (Kılıç/Türkiye Kararı, no. 22492/93, prg. 93, prg. 93). ECHR 2000-III).

199. Yukarıda anlatılanlar bir bireyin evine ve eşyalarına devlet görevlileri tarafından kasıtlı olarak hasar verildiği veya bunların yok edildiği durumlar için de geçerlidir. (bkz. Orhan Kararı, prg. 385).

B. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

1. Başvuranın Oğullarının Gözaltına Alınmaları ve Kaybolmalarına İlişkin

200. Mahkeme, başvuranın çocuklarının mezradan götürüldüklerini ve Lice'de askeri bir kurumda güvenlik güçerince kayıtdışı olarak gözaltında tutulduklarını, yetkililer tarafından gözaltı kaydı sunulmadığını ve ölü kabul edildiklerini tespit etmiştir. (bkz. 167-168). Oğullarının kaybolması sebebiyle başvuranın maruz kaldığı üzüntü ve yetkililerin başvuranın şikayeti karşısında verdikleri tepki insanlık dışı bir uygulamayı ortaya koymaktadır. (bkz. prg. 183). 2,3 ve 5. madde bağlamındaki şikayetler Sözleşme'nin 13. maddesinin amacı doğrultusunda tartışılabilir. (bkz. 27 Nisan 1988 tarihli Boyle ve Rice/İngiltere Kararı, Dizi A, no. 131, prg. 52, Kaya Kararı prg. 107 ve Yaşa Kararı, prg 113).

201. Bu sebepten ötürü yetkililerin İpek kardeşlerin kaybolması hakkında etkili bir soruşturma yapma sorumluluğu vardı. 2. madde bağlamındaki bulguları ile ilgili olarak, (bkz. prg. 177), Mahkeme, 13. madde uyarınca etkili bir soruşturma yapılmadığı sonucuna varmıştır.

2. Başvuranın Mülkünün Yokedilmesine İlişkin

202. Mahkeme, başvuranın Dahlezeri'deki evinin ve eşyalarının 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmesine yolaçtığını tekrarlamıştır. (bkz. prg. 195). Başvuranın bu husustaki şikayetleri 13. maddenin amacı doğrultusunda tartışılabilir nitelik taşımaktadır. (bkz. Boyle ve Rice, prg 52; Dulaş prg. 67; ve Yöyler, prg 89).

203. Mahkeme daha önceki davalarda güvenlik güçlerinin karıştığı iddia edilen olaylar hakkında ceza hukuku uygulanmasının 1990ların ilk yarısında güneydoğu anadolu bölgesindeki durumu ve bu dönemdeki soruşturma sistemindeki eksikliklerin ceza hukukunun etkinliğine zarar verdiğine karar vermiştir. Bu uygulama Sözleşme ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklere saygılı demokratik toplumlarda güvenlik güçlerinin hukukun üstünlüğü ilkesi ile uyumlu olmayan fiilleri nedeniyle kendilerine duyulan güveni sarsabilir. (bkz. Bilgin Kararı, no 23819/94, prg. 119, 16 Kasım 2000).

204. Mahkeme, davanın özel şartlarına bağlı olarak, başvuranın Dahlezeri'deki evinin ve eşyalarının yokedilmesinden kısa bir süre sonra farklı makamlara dilekçe sunmuştur. Dilekçelerdeki başlıca şikayet oğullarının kaybolması olmasına rağmen, başvuran detaylı olarak yetkililere mezrasının 18 Mayıs 1994 tarihinde düzenlenen askeri bir operasyonla yakıldığını belirtmiştir. (bkz. prg. 36).

205. Ancak, başvurana verilen yanıtlara göre, güvenlik güçleri ilgili tarihte o bölgede operasyon yürütmemiştir. (bkz. prg. 38 ve 59). Güvenlik güçlerinin mezranın yakılmasının faili olmasına rağmen, yetkililerin başvurana acilen yanıt vermeden önce, soruşturma esnasında güvenlik güçleri üyelerini sorguya çekmemelerini çarpıcı bulmuşlardır. Ayrıca, başvurandan alınan ifadelerin dışında, sözkonusu olaylara tanık olan diğer köylülerin ifadelerinin alınması için girişimde bulunulmamıştır. Dahası yetkililer başvuranın iddialarının doğruluğunu teyit etmek için olay yerini ziyaret etmeyi düşünmemişlerdir. Aksine karar vermek için güvenlik güçlerinin verdiği bilgiyi yeterli görmüşlerdir. (bkz. prg. 32,43 ve 54).

206. Bu bağlamda Mahkeme, güvenlik güçlerinin bu türdeki uygulamalarını kabul etmekte yetkililerin genel bir isteksizlik sergilediklerini tespit etmiştir. (bkz. Selçuk ve Asker Kararı, prg. 68, Orhan prg. 394; Yöyler, prg. 92). Jandarma Komutanları tarafından sunulan kanıtlar Mahkeme'nin daha önceki bulgularını onaylamaktadır. (bkz. prg. 138).

207. Son olarak soruşturma yetkisi 21 Haziran 1995 tarihinde güvenlik güçleri hakkında men-i muhakeme kararı veren Lice İdare Kurulu'na geçmiştir. (bkz. prg 55). Ancak Mahkeme, daha önceki birçok davada soruşturmayı yürüten bu kurulların bağımsız olmadığı; hiyerarşik olarak Vali'ye bağlı bir memurun ve soruşturmaya konu olan güvenlik güçlerine bağlı bir memurdan oluştuğu sonucuna varmıştır. (bkz. Güleç/Türkiye Kararı, no, 21593/93, prg. 80, ECHR, Raporlar 1998-IV, Yöyler Kararı prg. 93). Soruşturmada sorumlu olarak Yarbay Turgut Alpi'nin atanması ve yaptığı soruşturmada ciddi eksikliklerin bulunması Mahkeme'nin farklı bir sonuca varmasına izin vermemiştir. (bkz. prg. 174).

208. Bu şartlar altında makamların başvuranın Dahlezeri'deki mülkünün imha edildiği iddiaları hakkındaki soruşturmanın etkili ve yeterli olduğu iddia edilemez.

209. Sonuç olarak Mahkeme, başvuranın oğullarının kaybolması, ölümleri ve Dahlezeri'deki mülkün yokedilmesi hakkında etkili bir iç hukuk yolu bulunmadığı sonucuna varmıştır. Bu sonuca bağlı olarak, 2,3,5 ve 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi ile birlikte 13. maddenin ihlal edildiğine karar verilmiştir.

VII. SÖZLEŞME'NİN 2,3,5 VE 1 NO'LU PROTOKOL'ÜN 1. MADDESİ İLE BİRLİKTE 14. MADDENİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

210. Başvuran, kendisinin ve oğullarının Kürt kökenli olmaları nedeniyle ayrımcılık yapıldığından ve aşağıda kaydedilen 14. maddenin ihlal edildiğinden şikayetçi olmuştur.

“Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır”.

211. Başvuran bütün bu konularla ilgili olarak, ırk ve etnik köken temelinde ayrımcılığa dair idari bir uygulamanın var olduğunu ileri sürmüştür.

212. Hükümet, şikayetleri reddetmenin ötesine geçmemiştir.

213. Mahkeme, başvuranın iddiasını incelemiştir. Ancak, önündeki kanıtlara dayanarak ilgili maddenin ihlal edildiğine karar vermek mümkün değildir.

VIII. SÖZLEŞME'NİN 18. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

214. Başvuran kendisinin ve oğullarının Sözleşme'den kaynaklanan haklarına yapılan müdahalenin Sözleşme tarafından öngörülen amaçlar doğrultusunda olmadığını ileri sürmüştür.

“Bu Sözleşme'nin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir”.

215. Hükümet bu şikayet hakkında yorum yapmamıştır.

216. Mahkeme, önündeki kanıtlarla ilgili maddenin ihlal edildiğine karar vermenin mümkün olmadığını belirtmiştir.

IX. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

217. Sözleşme'nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmecî Taraf'ın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder”.

218. Başvuran, oğullarının ölümü ve mülkünün yokedilmesi ile ilgili olarak uğradığı maddi zarar nedeniyle 141,529.01 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Ayrıca manevi zarar için de 50,000 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Son olarak yasal masraf ve harcamaların geri ödemesi için 27,635.08 İngiliz Sterlini talep edilmiştir.

219. Hükümet, Sözleşme ihlal edilmediği için adil tatmin ödenmemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bunun alternatifi olarak ise Sözleşme'nin herhangi bir maddesinin ihlal edildiği sonucuna varılsa bile başvuranın taleplerinin spekülatif olduğu ve bölgenin ekonomik gerçeklerini yansıtmadığı iddia edilmiştir.

A. Maddi Zarar

220. Başvuran, oğullarının ölümü ve Dahlezeri'deki mülkünün yok edilmesi sebebiyle uğradığı maddi zarar için tazminat talebinde bulunmuştur.

1. Başvuranın Oğullarının Kaybolması ve Ölümünden Kaynaklanan Maddi Zarar

221. Başvuran, Hükümet'in sorumluluğu dahilinde İkrâm ve Servet İpek isimli oğullarının ölümünden dolayı uğradığı gelir kaybı için toplam 106,393.08 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Olay sırasında 19 ve 15 yaşlarında olan oğullarının inşaatlarda çalıştığını ve her birinin yıllık 2,343.46 İngiliz Sterlini kazandığını belirtmiştir. Başvuran ayrıca, Türk erkeklerinin ortalama yaş sınırının 65.1 yıl olduğunu, oğullarının emeklilik yaşının ise 65 kabul edilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca İkrâm İpek'in evli olduğunu, fakat çocuğu olmadığını belirtmiştir. Yukarıda belirtilen meblağ hesaplanırken başvuran İngiltere'de ölümcül kazalar ve kişisel mağduriyet durumlarında kullanılan Ogden Tablosu'ndan (Ogden Actuarial Tables) faydalanmıştır. Türkiye'de karşılığı bulunmadığı için ve Türkiye'deki yüksek enflasyon oranının yolaçtığı karışıklığı önlemek amacıyla bu tablolara profesyonel anlamda hesap yapmak için güvenilebilir.

222. Hükümet, başvuranın talep ettiği tazminatla Sözleşme'nin ihlali iddiası arasında bağlantı olmadığını iddia etmiştir. Bu nedenle, başvurana iddiaları hususunda tazminat verilmemelidir.

223. Mahkeme, başvuranın iddia ettiği zarar ve Sözleşme'nin ihlali arasında nedensel bir bağ olması gerektiğini ve bunun da uygun durumda gelir kaybı durumunda tazminat içereceğini tekrarlamıştır. (bkz. 13 Haziran Haziran 1994 tarihli 1994 tarihli, Barbera, Messegue ve Jabardo/İspanya Kararı, (50. madde Dizi A no 285-C, S. 57-58, prg. 16-20; Çakıcı/ Türkiye Kararı, prg. 127). Mahkeme, başvuranın oğullarının kayıtdışı gözetiminin ardından kaybolduklarını ve Sözleşme'nin 2. ve 5. maddeleri bağlamında Devlet'in sorumluluğu bulunduğunu tespit etmiştir. (bkz. prg. 168 ve 191). Bu koşullar altında, Sözleşme'nin 2. ve 5. maddelerinin ihlali ile İpek kardeşlerin mirasçılarının uğradığı kayıp arasında, kendileri için sağlanan maddi yardımın durması bağlamında doğrudan nedensel bir bağlantı vardır.

224. Başvuranın detaylı ifadelerini ve oğullarının geçmişteki ve gelecekteki gelirleri hakkındaki hesaplarını gözönünde bulundurarak (bkz. Çiçek ve Orhan Kararları, 201. ve 434. paragraflar) Mahkeme, oğullarının her biri için mirasçılara verilmek üzere başvurana 7000'er Euro (EUR) ödenmesine karar vermiştir.

2. Başvuranın evinin ve eşyalarının yok edilmesinden kaynaklanan maddi kayıplar

225. Başvuran, evinin ve eşyalarının yok edilmesi ve hayvanlarının öldürülmesi ile ilgili olarak tazminat talebinde bulunmuştur. Gelir kaybının ve başka bir konut bulmak için yapılan harcamaların geri ödenmesi talebinde bulunmuştur.

226. Hükümet, iddialarını kanıtlayamadığı için başvurana tazminat ödenmemesi gerektiğini ileri sürmüştür.

227. Mahkeme, başvuranın ailesinin, evinin ve eşyalarının güvenlik güçlerince kasten yokedildiğini tespit etmiştir. Bu nedenle başvuranın uğradığı maddi zarar için tazminat ödenmesi gereklidir. Ancak başvuranın kaybettiği mülkünün miktarı ve değeri hakkındaki iddialarını kanıtlayamadığı için, büyükbaş hayvanların sayısı ve başvuranın bunlardan elde ettiği gelir hakkında bağımsız kanıt olmaması sebebiyle Mahkeme, hakkaniyete uygun bir değerlendirme yapmayı gerekli görmüştür. (bkz. Bilgin prg. 140; Dulaş prg. 86; Selçuk ve Asker Kararı, prg. 106; Yöyler Kararı, prg. 106).

a) Başvuranın Evi ve Diğer Mülkler

228. Başvuran, değerini 23.000.000.000 TL olarak belirlediği evi, 25.810.000.000 TL değer biçtiği 135 hayvan (30 koyun, 80 keçi, 15 sığır ve 20 tavuk), 10,250,000,000 TL değerindeki ev araç gereçleri (mutfak eşyaları, 12 şilte, 100 kilo tereyağı, 100 kilo süt) ve 150.000.000 TL değerindeki bir kamyon odun için tazminat talebinde bulunmuştur.

229. Mahkeme, bağımsız ve belirleyici kanıtların yokluğunda hakkaniyete uygun bir değerlendirme yaparak yokedilen ev ve diğer mülklerle ilgili olarak 15.000 Euro tazminata hükmetmiştir.

b) Gelir Kaybı

230. Başvuran, 1994'ten bu yana çiftçilikten elde edeceği gelirlerin kaybı ile ilgili olarak 5.272,74 İngiliz Sterlini tazminat talebinde bulunmuştur.

231. Başvuranın arazilerinin büyüklüğü ve bu arazilerden elde edilecek gelir hakkında bağımsız kanıt olmadığı için Mahkeme, hakkaniyete uygun bir değerlendirme yaparak bu başlık altında 9.000 Euro tazminat ödenmesine karar vermiştir.

c) Alternatif Konut

232. Başvuran, 9 yıllık kira, su, elektrik ve telefon harcamaları için 6.735,11 İngiliz Sterlini ödeme yapılmasını talep etmiştir.

233. Başvuranın iddiasının bu bölümü kanıtlanmadığı için Mahkeme, adil bir değerlendirme yapmış ve alternatif konut için 5.400 EUR tazminat talebinde bulunmuştur.

3. Özet

234. Sonuç olarak, başvuranın mülkünün yokedilmesi ile ilgili olarak Mahkeme, maddi zarar için toplam 29.400 EUR ödenmesine hükmetmiştir. Mahkeme, ayrıca başvurana oğullarının ölümü sebebiyle Sözleşme'nin ihlal edilmesi neticesinde, uğradığı maddi zarar için tazminat ödemek suretiyle oğullarının mirasçılara verilmek üzere toplam 14.000 Euro ödenmesine karar vermiştir. Toplam 43.400 Euro'ya varan bu meblağ ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilecektir.

B. Manevi Zarar

235. Başvuran manevi zarar ile ilgili olarak 50.000 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Başvuran bu hususta Sözleşme'nin birçok sefer ihlal edilmesine yolaçan olayların kendisinde yarattığı üzüntüye ve sıkıntıya gönderme yapmıştır.

236. Hükümet, bu iddialara itiraz etmiş ve talep edilen tazminat miktarı ile Sözleşme ihlalleri arasında nedensel bir bağ bulunmadığını iddia etmiştir. Mahkeme'nin başvuranın iddialarını kabul etmemesini talep etmiştir.

237. Mahkeme, kayıtdışı gözaltı ve başvuranın çocuklarının güvenlik güçleri sorumluluğu altındayken ölmeleri hususunda 2/5 ve 13. maddelerin ihlal edildiğini tespit etmiştir. (bkz. 168,191 ve 201. paragraflar). Bu nedenle sözkonusu ihlallerin ciddiyeti gözönüne alındığında İpek kardeşlerle ilgili tazminat ödenmesinin gerekli olduğu görüşündedir. Bu sebeple Mahkeme, İkrâm ve Servet İpek için, mirasçılara verilmek üzere, ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilerek toplam 10.000 Euro ödenmesine karar vermiştir.

238. Ayrıca, oğullarının kaybolması ve yetkililerin şikayetleri karşısındaki tutumları gibi nedenlerle başvuranın maruz kaldığı sıkıntı başvuranla ilgili olarak 3. ve 13. maddelerin ihlaline yolaçmıştır. (bkz. prg. 183 ve 201). Bu bağlamda Mahkeme başvuranın kendisi için de ayrıca tazminat ödenmesi gerektiği görüşündedir. (bkz. Çiçek Kararı, prg. 205 ve Orhan Kararı, prg. 443). Bu nedenle Mahkeme, 8.000 Euro'nun ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilerek ödenmesine karar vermiştir.

239. Mahkeme, başvuranın evinin ve eşyalarının yok edilmesinin 13. maddenin ve 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği tespitinde bulunmuştur. (bkz. prg. 195 ve 209). Dolayısıyla, başvurana ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilerek 7.000 Euro ödenmesine karar verilmiştir.

C. Masraf ve Harcamalar

240. Başvuran, davasının Sözleşme organlarına sunulması için yaptığı masraflara karşılık toplam 27,635,08 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Bu meblağa, Aralık 1999 ve Aralık 2002 tarihleri arasında 1) İngiliz Avukat Profesör William Bowering (5 saatlik çalışma için 500 İngiliz Sterlini), 2) Londra'daki Kürdistan İnsan Hakları Projesi'ne bağlı Kerim Yıldız, Philip Leach, Anke Stock ve diğerleri (61 saatlik avukatlık ücreti için 6,149.99 İngiliz Sterlini, İngilizce'den Türkçe'ye ve Türkçe'den İngilizce'ye tercüme ve özetler için 858,33 İngiliz Sterlini) tarafından yapılan idari masraflar ile 3) telefon, posta, fotokopi, ve kırtasiye masrafları (285 İngiliz Sterlini) dahildir. Başvuran, ayrıca Aralık 1994 ve 1999 arasında 60 saatlik avukatlık ücreti için 6,000 İngiliz Sterlini talep etmiştir. Bu masraflar davanın hazırlanması, kanıtların açıklığa kavuşması, başvuranla ilgili diğer konuların analizi ile davaya ilişkin Türk kanunları üzerinde yapılan incelemeler ve tercüme için girilen masrafları kapsamaktadır.

241. Hükümet, harcamalar için yapılan talebin aşırı ve dayanaksız olduğu görüşündedir. Hükümet başvuranın taleplerini desteklemek için hiçbir makbuz veya belge sunulmadığını ileri sürmüştür.

242. Mahkeme, Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca sadece çok gerekli olarak yapılan harcamalar ve yasal giderler için geri ödeme yapılacağını tekrarlamıştır. Ayrıca, talep edilen meblağ makul olmalıdır. Mahkeme bu bağlamda mevcut davanın Ankara'da yapılacak tanık dinleme duruşması dahil olaylarla ve yasalarla ilgili detaylı inceleme gerektiren karmaşık

konuları gündeme getirdiğini belirtmiştir. Buna karşın Mahkeme mevcut dava ile ilgili olarak yapılan harcamaların çok gerekli harcamalar olduğu konusunda tatmin olmamıştır. Aralık 1994 ile Aralık 1999 tarihleri arasında yapılan harcamalara ilişkin detaylı bilgi verilmemiştir. Ayrıca, Aralık 1999'dan Aralık 2002 tarihine kadar yapılan işlemlerle ilgili olarak toplam çalışma süresinin (126 saat) çok fazla olduğu görüşündedir. Avukatlık ücretlerinin makul olduğu görüşünde değildir. Son olarak Mahkeme, çeviri, özet ve idari masraflarla ilgili olarak talep edilen meblağın makul olduğunu düşünmektedir.

243. Yukarıda anlatılanların ışığında Mahkeme, uygulanabilecek her türlü katma değer vergisi hariç olmak üzere, 13,130 Eurodan Avrupa Konseyi'nden adli yardım olarak alınan 1,050 Euronun düşülerek elde edilecek meblağın İngiliz Sterlinine çevrilerek adil tatmin talebinde belirtildiği şekilde başvuranın yasal temsilcisinin İngiltere'deki banka hesabına yatırılmasına karar vermiştir.

D. Gecikme Faizi

244. Mahkeme, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın benimsenmesinin uygun olacağını düşünmektedir.

YUKARIDAKİ NEDENLERDEN DOLAYI MAHKEME OYBİRLİĞİYLE

1. Başvuranın iki oğlunun ölümü ile ilgili olarak 2. maddenin ihlal edildiğine;
2. Başvuranın iki oğlunun kaybolması ve ölümleri hakkında ulusal makamların etkili ve yeterli bir soruşturma yapmaması nedeniyle 2. maddenin ihlal edildiğine;
3. Başvuran ile ilgili olarak 3. maddenin ihlal edildiğine;
4. Başvuranın iki oğlu ile ilgili olarak 5. maddenin ihlal edildiğine;
5. Başvuran ile ilgili olarak 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğine;
6. Başvuran ve iki oğlu ile ilgili olarak, 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi ile birlikte, Sözleşme'nin 2,3 ve 5. maddeleriyle bağlantılı olarak 13. maddenin ihlal edildiğine;
7. Başvuran ve iki oğlu ile ilgili olarak 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi ile birlikte Sözleşme'nin 2,3 ve 5. maddeleri ile bağlantılı olarak 14. maddenin ihlal edilmediğine;
8. Sözleşme'nin 18. maddesinin ihlal edilmediğine;
9. Hükümet'in Sözleşme'nin 38 prg. 1 (a) ile belirtilen sorumluluğunu yerine getirmediğine;
10. a) Sorumlu Devletin, Sözleşme'nin 44/2 maddesi uyarınca davanın kesinlik kazanmasını takiben üç ay içinde, aşağıda belirtilen miktarların ödeme günündeki kur üzerinden sorumlu devletin ulusal para birimine çevrilerek başvuranın Türkiye'deki banka hesabına yatırılmasına;
- i) Maddi zararlar ile ilgili olarak iki oğlunun mirasçılara verilmek üzere her iki oğul için başvurana 7.000'er (yedibin euro) Euro ödenmesine;

ii) Maddi zararlarla ilgili olarak başvurana 29.400 Euro ödenmesine (yirmidokuzbindörtü euro);

iii) Manevi zarar için başvurana 15.000 Euro ödenmesine;

b) Yukarıda değinilen üç aylık sürenin aşılmasından ödeme gününe kadar geçen süre için, ilgili miktara Avrupa Merkez Bankası'nın uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygulanmasına;

11. a) Masraf ve harcamalarla ilgili olarak, sorumlu Devletin, Sözleşme'nin 44/2 maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, uygulanabilecek her türlü katma değer vergisi hariç, adli yardım için alınan 1.050 Euro (binelli euro) 13.130 Euro'dan çıkartılarak elde edilecek meblağın ödeme günündeki kur üzerinden İngiliz Sterlinine çevrilerek başvuranın yasal temsilcisinin İngiltere'deki banka hesabına yatırılmasına;

b) Yukarıda değinilen üç aylık sürenin aşılmasından ödeme gününe kadar geçen süre için, yukarıda belirtilen miktarlara Avrupa Merkez Bankası'nın uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle oluşan basit faiz oranının uygulanmasına;

12. Başvuranın adil tatmin taleplerinin geri kalanının reddedilmesine;

Karar verilmiştir.

Karar İngilizce olarak hazırlanmış olup, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77/2 ve 3. paragrafları uyarınca 17 Şubat 2004 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.